

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Husitská teologická fakulta

Fenomén ženství

Bakalářská práce

Vedoucí práce: PhDr. Václav Mitáš

Autor: Lucie Němcová

Praha 2010

Anotace

Tato bakalářská práce je zaměřena na ženství jako na jeden z dnešních fenoménů. Specifikuje se především na kult krásy, který se prolíná do každodenního života a ovlivňuje nespočet žen na celém světě. Je zde nastíněn z pohledu různých odvětví, ale i jeho historický a náboženský kontext. Mým základním úkolem bylo ukázat, kam až může vést podceňování tolik obávaného jevu vytvořeného společností.

Důležitou kapitolu této bakalářské práce tvoří informace o poruchách příjmu potravy. Nejzávažnější problém vidím v podceňování kultu, který byl vytvořen kolem pojmání krásy a přím můžeme vidět, že v některých případech končí až osobní tragédií.

Nezbytnou součástí této práce je i kapitola zabývající se možnostmi léčby a podpory nemocného člověka.

Annotation

This thesis deals with feminity as one of nowadays phenomenons. It aims especially on cult of beauty which penetrates everyday's life and influences countless women all over the world. This work shows the issue from various perspectives including it's historical and religious context.

My main goal was to show how far can lead underestimating of such a redoubtable phenomen created by the society.

Important chapter of this thesis deals with the failure of food intake. The most serious problem I see in underestimating the kult created arround the attitude of beauty while we can see, that in some cases it ends as a personal tragedy.

Essential part of this thesis is a chapter dealing with options of treatment and support of a diseased person.

Klíčová slova

Krása

Možnosti ohrožení

Možnosti pomoci

Poruchy příjmu potravy

Sebepojetí

Sebevědomí

Keywords

Beaty

Options of threat

Options of help

Failiure of foond intake

Self-confidence

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato bakalářská práce byla umístěna v Ústřední knihovně UK a používána ke studijním účelům.

V Praze dne 17. 7. 2010

Lucie Němcová

Poděkování

Velice si cením a děkuji Václavovi Mitášovi za pomoc a podporu, kterou mi poskytoval při psaní této bakalářské práce.

Obsah

Úvod.....	7
1. Osobnost muže a ženy.....	8
2. Krása.....	10
2.1 Krása a společnost.....	12
2.2 Krása a zaměstnání.....	15
2.3 Krása a media.....	16
2.4 Krása a sexualita.....	18
2.5 Krása a společnost náboženská.....	19
2.6 Krása jako součást role ženství.....	23
2.7 Krása a otec.....	25
3. Žena v Bibli.....	28
3.1 Palma.....	28
4. Kult hmotnosti.....	30
4.1 Poruchy příjmu potravy.....	32
4.2 Mentální anorexie.....	34
4.3 Mentální bulimie.....	37
4.4 Léčba u poruch příjmu potravy.....	38
4.5 Poruchy příjmu potravy dle Peggy Claude – Pierre.....	39
4.5.1 Poradenství.....	40
4.5.2 Skupinová terapie.....	41
4.5.3 Rodinná terapie.....	42
4.5.4 Kognitivně behaviorální terapie.....	43
5. Žena jako klientka sociální práce.....	44
Závěr.....	46
Seznam použité literatury.....	47

Úvod

Každá žena jistě někdy v životě pocítila pocity méněcennosti, studu či nespokojenosti se svým tělem. V dnešní společnosti je to přiměřená reakce vytvořená pod tíhou tlaku, který na ženy dnešního světa vytváří media.

V této práci se pokusím nahlížet na krásu ze všech stran a kontextů, které souvisí s běžným životem, ale i z pohledu historického či náboženského jako důkaz, že krása není jen prázdný pojem, ale fenomén, který ovlivnil životy žen i mužů napříč společnostmi i náboženstvími.

Dnešní žena je mnohem křehčí a zranitelnější než ženy minulých století. Společnost, která drží v rukách media jako svůj nejsilnější nástroj ovládají životy žen v nepředstavitelné míře. Jednotlivosti a stimuly, které se zdají být bezvýznamné se soustřeďují a vytváří tíživý tlak, který se projevuje v denním životě ženy a ona mnohdy ani nevnímá jeho původ.

Zdánlivě by se mohlo zdát malicherným zabývat se v průběhu celé práce tématem krásy, ale ráda bych právě zde ukázala, že tomu tak není. Fenomén, který dokáže ovlivnit život žen, ale i mužů natolik, že jejich její krajností může být až smrt v důsledku nevyлéčené poruchy příjmu potravy.

1. Osobnost muže a ženy

Sledováním mužů a žen v jejich každodenním životě docházíme k závěrům, které ukazují jednoznačné vzorce chování. V oblasti nezávislosti výrazně vítězí muži. Muži jsou nezávislejší, oproti ženám také útočnější. Dalšími typicky mužskými charakteristikami dominujícími nad typickými pro ženy jsou statečnost, otevřenost, extroverze, přesvědčení o vlastních schopnostech a především vyhrávají v oblasti sebevědomí. Muži jsou obecně sebevědomější než ženy. Oproti tomu ženy se vyznačují větší citlivostí, závislostí, projevují větší zájem o oblast mezilidských vztahů, jsou introvertní a orientované na domov, projevují také větší citovou labilitu.

Jan Poněšický (Poněšický, 2003) se ve svém pojednání na téma srovnání ženských a mužských vlastností obrací na podání ženskosti a mužskosti C.G. Junga a jeho následovníků. Na to zde navazuje vyzdvižením důležitosti logiky, rozumu a věcnosti. Tyto vlastnosti jsou u mužů často záměrně udržovány z důvodu snadnějšího zamezení citovým projevům charakteristickým pro ženské jednání, prožívání a reagování. „*Nahrazují subjektivitu objektivitou, aby získali kontrolu; vědění je předpokladem moci...*“ (Poněšický, 2003, str.110) Muži se tedy oproti ženám vyhýbají, možná až obávají, emocionality a empatie. Úloha a rozhodování prostřednictvím citu je přesunuto do pozadí. Úloha citu se tedy stává druhořadou na úkor rozumu a objektivitu. Především znevýhodnění a nejistí se cítí muži v emočním vztahu se ženami. Proto upřednostňují všeobecnou nadřazenost rozumu a ženských charakteristikám jako je jejich odlišná logika, myšlení, úsudek či zvědavost se vysmívají.

Ženské nevědomí je naproti tomu spíše obrazotvorné, nezaměřuje se na konkrétní detail, ale obsáhne širší kontext. Konečný úsudek není zaměřen na zásadu, konkrétnost, jednotlivost, ale jde o celkový vztah a člověka. Důležitým bodem ale také je, že ženy se často z důvodů emocionality vyhýbají a jsou hůře schopny snášet výtky a kritiku, kterou si mohou vysvětlovat „*jako odmítnutí či jako skvrnu na jejich atraktivitě*“ (Poněšický, 2003, str.113) Naopak charakteristickou je pro ženu oproti mužskému rozumu intuice, prostřednictvím které se ženy řídí stejně, jako jsou muži primárně směřováni rozumem.

Dostali jsme se tedy k rozdílnému postoji vůči světu, kde mužský princip je spíše asimilační, „*tj. přizpůsobení si okolí sobě samému*,“ (Poněšický, 2003, str.113) což je spjato

s mužskou agresivitou. Ženský princip naopak akomodační, ve smyslu „*aktivního naslouchání se schopností čekání*.“ (Poněšický, 2003, str.113)

Karsten Hartmut (Karsten, 2006, str. 24-25) uvádí soubor vlastností, které se pravidelně opakují vždy, když se charakterizují ženské a mužské „typické“ vlastnosti:

Ženy jsou:	Muži jsou:
bezmocné	agresivní
citově založené	aktivní
emocionální	autoritativní
empatické	bojovní
jemné	ctízádnostiví
parádnice	dobrodruzi
milovnice dětí	dominantní
mírné	neohrožení
náladové	nesnadno zranitelní
nelogické	nezávislí
nerozhodné	objektivní a věcné
nesamostatné	odhodlaní
něžné	odolní
ohleduplné	odvážní až opovážliví
pasivní	panovační
pečlivé a opatrné	podnikaví
plné pozornosti	přímí
poslušné	racionální
povolné	realističtí
přitažlivé a dráždivé	rozhodní
příjemné	rozvážní
přívětivé	sebejistí
senzibilní	sebevědomí
slabé	schopni sebeovládání
soucité	silní a energičtí
šarmantní	soutěživí
taktní	spolehliví
toužící po jistotě	stateční a smělí
úzkostné	tvrdí
vyžadující ochranu	velcí a silní
zaměřené na rodinu	vůdci
závislé	vyrovnaní
žvanivé	zodpovědní
	a – muži nepláčou

2. Krása

„Dělat a vytvářet jsou obecné požadavky mužského charakteru, zatímco být pro radost z bytí patří více ženskému světu“ (Corneau, 2000, str. 76)

Krása je jako pojem velmi složitý a těžko u tohoto pojmu nalzáme definici výstižnou a obsahující všechny aspekty, které je možné zahrnout. Pojetí krásy je proměnlivé z pohledu času, ale i napříč společnostmi a jednotlivými kulturami. Uvědomění si krásy z roviny historické se velmi vyvíjelo. Kult krásy a lidského těla se začal formovat až v době, kdy tomu bylo člověku dovoleno, tedy ve chvílích, kdy nemusel bojovat o holý život, o své vlastní přežití. Do dnešní doby se však fenomén krásy transformoval do podoby a míry značného přeceňování, což může vést k vzniku mnoha problémům, ať už na úrovni osobní či společenské. Tento proces však stále není ukončen, dále se vyvíjí, mění a žije.

Estetické vědomí se úměrně vyvíjí s vyspělostí intelektu dané kultury. (Neumann, 1999) Tedy samotné uvědomění a pojetí krásy je podmíněno stavem společnosti a na druhou stranu můžeme vidět, co o dané společnosti vypovídá.

Antické Řecko je charakteristické tím, že krása se nevyskytuje jako samostatný fenomén. Vždy je spjata s jinou vlastností (milý, správný, umírněný, vhodný, lahodící smyslům..). Nemůžeme však u Řeků opomenout ideál kalokagathie, vyjadřující krásu těla i duše, spojenou tak do krásy psychofyzické. Řecká mytologie říká, že vláda nad světem je plně harmonizována. Tuto harmonii určují čtyři pravidla, která jsou napsána na delfském chrámu. Jedním z výroků je i tvrzení „co je správné, to je krásné“.

Věc či objekt mnohdy nazýváme krásným, když má očekávající, tedy ty správné proporce. Vysvětlení můžeme najít ve starověku, od kdy se již krása spojovala s úměrností. (Eco, 2005)

Středověk hodnotí lidské tělo jako vrchol stvořitelského počínu. Středověká kultura přejala Platonovu myšlenku, která říká, že svět je jako velký živočich. Tedy vesmír je velký člověk a člověk je malý vesmír. Uznávali zásadu kopírující přírodní zákonitosti do umění. Použili dělení přírody do čtyř částí (čtyři roční období, čtyři světové strany..) a tuto metodu aplikovali i do oblasti výtvarné, zobrazující postavu člověka. Tedy že výška člověka je rovna šířce rozpažených paží. Pro středověk je také důležitá mravní dokonalost. Pro vrcholné období středověku byl charakteristický moment, kdy existence krásy byla podmíněna jistou úměrností a integritou. Tedy že každý objekt měl mít všechny části, které mu náležely. Dále je také jako podmínka uváděna záře. Zde myšleno ve smyslu jasné barvy. (Eco, 2005)

Století 15. bylo významné pojetím krásy jako napodobením přírody dle pravidel, která jsou vědecky ověřena a nadpřirozeným stupněm dokonalosti, který není možno smyslově postihnout. Na jedné straně zde tedy stojí vytváření nového, na straně druhé napodobení přírody a mezi těmito protipóly není spatřován protiklad. Krása zde získává vysokou hodnotu symbolickou. Jedinečnou podstatu krásy můžeme spatřit v kráse nadsmyslové. V lidských bytostech, ale i v přírodě můžeme vidět božskou krásu. Renesanční žena je charakteristická péčí o svůj zevnějšek, ale věnuje se i vzdělávání. Používá kosmetiku, odbarvuje si vlasy, zdobí se zlatými šperky, řídí se podle zákonů módy. Pečuje ale také o svou duši. Věnuje se výtvarnému umění či filosofii. (Eco, 2005)

O kráse pojednává také Darwin ve svých mnohých dílech. (Stibral, 2006) Vnímání krásy chápe jako neodmyslitelnou vlastnost, které přikládá význačnou funkci a připisuje ji lidem i zvířatům. U zvířat toto vnímání opodstatňuje rituály namlouvání a především ji vyzdvihuje u ptáků. U Darwina se setkáme s několika citáty pokoušejícími se definovat pojem krásu a estetiku. Rozdíly v jeho díle vidíme i u pojednání o postavení k této problematice u člověka civilizovaného a u přírodních národů. U přírodního člověka připouští potěšení z krásy pouze jako libost, které se projevuje zdobením těla nebo sbíráním trofejí. Čistou krásu lidského těla nebo tváře podle něj přírodní člověk není schopen ocenit. Proto jejich z jeho pohledu přemrštěné zdobení. Inspiraci k zdobení u těchto národů vidí u zvířat, ale hodnotí je jako propad vkusu.

Darwin považuje za krásné ty věci, které prostřednictvím smyslů poskytují člověku potěšení. Jmenuje především: zářivé barvy, harmonické tvary, rytmické zvuky. Hodnotí tedy působení na stránku vizuálních a auditivních vjemů. V tomto kontextu je pro něj důležitým prvkem symetrie.

Z tohoto pojetí krásy je tedy patrné, jak určité jednotlivosti ovlivňují její vnímání. Důležitým faktorem je vnímání celku jako harmonického. Vidíme tedy, nakolik může ovlivnit krásu tváře barva očí, vlasů, posazení úst či tvar nosu a její celková symetrie.

Symetrie je tedy charakteristickým a spojujícím prvkem. Darwin podává vysvětlení krásy s kterým nebyl sám spokojen. Uvádí, že „*krása je výsledkem sexuálního výběru, který vybočuje z pravidla přirozeného výběru.*“ (Wolf, 2000, str. 14)

Krásu můžeme charakterizovat i jako to, co je přitažlivé. Co je přitažlivé je tedy žádoucí. Na ženách i na mužích je to něco zcela odlišného. Jiné požadavky na fyzický vzhled, duševní vlastnosti i společenské postavení a celkové vnímání a ladění.

Nejcharakterističtějšími znaky, kterými se vyjadřuje ženské tělo oproti mužskému, jsou shodně uváděny tyto: širší boky, větší prsa a také více tuku. Současně také bývá uváděno méně tělesného ochlupení.

Jak uvádí Ann Oakleyová (Oakleyová, 2000) podle typu tělesné stavby, tedy somatotypu můžeme vidět rozdíly mezi ženami a muži. Tyto odlišnosti jsou v naší společnosti přijímány jako standardní. Existují důkazy, které dokazují působení chromozomu X v oblasti svalové hmoty, které říkají, že chromozom X zabraňuje vývoji velkých svalů, které jsou charakteristické pro mužské pohlaví. Dívky tedy mají oproti chlapcům méně svalové hmoty. Dále se liší například velikost hlavy, trupu a končetin. (Oakleyová, 2000)

Termínem krása také můžeme označovat něco, co je pro nás žádoucí, jednoduše se nám líbí. Může se pak jevit krása jako to, co je dobré. V historii mnohdy dochází k ztotožňování a sjednocení významů krásy a dobra. Dalším možným východiskem při popisování toho, co je dobré je i to východisko, že většinou označuje věc nebo jev, který bychom chtěli sami vlastnit, prožít, nebo být jeho nositelem. (Eco, 2005)

Krásu žen dnešní společnosti se pokusil charakterizovat Claire M. Renzetti. Jedná se tedy především o štíhlost, která je od poloviny osmdesátých let 20. století spojena s velkými nadry. Nezbytným spojením je také souvislost k mládím. S Přibývajícím věkem ubývá žena na kráse. Atraktivní je tedy takzvaný vzhled ženy- dítěte. Na jedné straně ukazuje nevinnost a neohrožující faktor a na straně druhé dospělost a s tím spojenou sexuální přitažlivost. (Renzetti, 2003)

2.1 Krása a společnost

Práva a hlasy žen se v posledních desetiletích dostávají do popředí a stoupá váha, s jakou jsou přijímány společností. O „ženské“ otázce se začíná velmi otevřeně diskutovat a celkový společenský postoj se proměnil. Ale přesto je i dnes mnoho žen, které stále nejsou spokojeny s mírou jejich svobody a s otevřeností. Na jedné straně se otevřely pro ženy takřka nekonečné možnosti, na straně druhé však byly formovány a uchopeny a tím vytvořily nekonečná omezení, které ženám skýtají. Vytvořily tak jakousi pomyslnou smyčku, v které je mnoho „moderních“ žen uvězněno, ať vědomě či nevědomě pod tíhou médií a společenskému povědomí. Povrchní, takřka malicherné věci se dostávají do popředí zájmů. Obraz ženské krásy je stále stupňován a formován, vytváří se povědomí o dokonalé ženské

kráse a přesné formě, která přesně říká, jak má tento ideál vypadat. Přiblížit se k němu je však pro mnohé ženy takřka nemožné.

Obraz ženské krásy je čím dál krutější a náročnější. Jako jeho důsledek můžeme vidět neustále stoupající počet případů poruch příjmu potravy a naprostý rozmach v lékařském oboru estetické chirurgie. (Wolf, 2000)

Naomi Wolfová (Wolf, 2000) poukazuje na to, že je skutečně mnoho žen, které se stydí za triviální obavy, kterými se zaobírají. Ne málo těmto ženám záleží na vzhledu těla, tváře, vlasů, šatů atd. Stále více žen i přes stud a popírání této skutečnosti hledá odpověď na otázku po příčině. Jedná-li se o jejich psychický stav, sebevědomí, osamělost, nebo je tento problém skutečně hlubším, týkající se problematiky emancipace a kultu ženské krásy. Studie ukázaly, že preferovaným cílem skupiny dotazovaných žen je zhubnou pět až deset kilogramů. (Wooley; S.C. – Wooley, O.W.: *Obesity and Women: A Closer Look at the Facts*. In: *Women's Studies International Quarterly*, roč. 2, 1979, s. 69-79. Údaje znovu publikované v *33,000 Women Tell How They Really Feel About Their Bodies*. In.: *Glamour*, 1984.) Jejich fyzický vzhled je tedy pro ně důležitější než kterýkoli jiný dlouhodobý či krátkodobý cíl. Dochází zde k neadekvátnímu přeceňování fyzického vzhledu, které může vyústit až v problémy s vlastní psychikou, sebevědomím až sebenenávistí a psychosomatickými problémy. S kultem krásy je neodmyslitelně spjat kult mládí. Prostřednictvím tohoto fenoménu je podtrhována, do jisté míry přirození obava ze smrti, ke které se díky tomuto vybičování přidává i strach ze stárnutí. Proces stárnutí je s pojmem krásy dle tohoto pojetí naprosto nepřijatelným.

S procesem emancipace přibylo ženám mnoho svobod, výhod a možností na sebeuplatnění. Žena nemusí být již hospodyně, matka a manželka, nemusí naplňovat funkce role, které jsou s tím spojeny a od ní tedy i očekávány. Může se svým životem i tělem nakládat, jak uzná za vhodné. Dostává svobodu ve volbě, jak naloží se směřováním, náplní a posláním svého života. Tato volnost je však na druhé straně vykompenzována svázaností, kterou přináší media a obraz společnosti v problematice krásy. Žena se může rozhodnout nenést tradiční model ženy v domácnosti, ale mnohem těžší pro ni bude odolat tlaku, který je na ni vyvíjen ze všech stran a odolat a nepodlehout kultu krásy.

„*Mýtus krásy nám nalhává, že kvalita zvaná krása objektivně a univerzálně existuje.*“ (Wolf, 2000, str. 13) Ženy by se tedy podle tohoto modelu měly chtít ztotožnit s ideálem krásy a vynaložit veškeré možné úsilí k jeho dosažení. Muži potom tedy preferovat právě tyto ženy. Je to společnost používající krásu jako platidlo, kde se hierarchicky přisuzuje

ženám hodnota podle vymyšlené a uznávané hodnoty a významu krásy. Žena musí nepřirozeně dosahovat a soutěžit o zdroje. (Wolf, 2000)

Ženská krása dominuje ve společnosti mužů jako určité platidlo a ženy skutečně svoji krásu začaly vnímat jako součást obchodu. Krása tedy pronikla na trh ekonomiky ať už prostřednictvím dosahování výhod či pozic a zisků, nebo obchodem s kosmetickými přípravky, a službami dosahujícími zkrášlení.

V mužské společnosti je nežádoucí, aby žena byla dominantní a nadměrně vyzdvihovala své charakteristické vlastnosti v rámci společenského postavení. Obvyklým je obraz významného muže a anonymní krásy po jeho boku. V poslední době se začínají objevovat i modely partnerského soužití, kdy ekonomicky či společensky dominantní v páru je právě žena, nikoli muž.

Kultura eliminuje definici ženskosti pouze na dvě odlišné a neslučitelné jednotlivosti. Krásu s absencí inteligence. Inteligenci bez krásy. Vytváří tak pro ženy stereotypy a předsudky. V umění můžeme často vidět, jak vedle sebe stojí protikladné dvojice. Krásná a ošklivá. Málo žen má tu sílu přiznat si svoji osobní krásu a identitu těla. Dávají přednost masce, která tvoří „krásu“ podle předepsaných měřítek, před tím aby ukázaly vlastní tvář a tělo. Zde hraje nezaměnitelnou roli potřeba uznání a souhlasu druhých. (Wolf, 2000)

Dnešní společnost ztrácí na svých zásadách a tradičním postavení a role ženy uvnitř společnosti, rodiny či partnerství slábne. Neexistují již dogmata kolem vystupování a zásad žen. Dnes již nehraje důležitost panenství, bezúhonné manželství, nežádá se od nikoho, aby žil mravní, spořádaný život a zodpovídal se za něj druhé osobě. Společnost, její postoje a morálka se uvolňuje. Společenské klima svým způsobem naopak podporuje a oceňuje amorálnost. Ženy, jež chtějí dosáhnout úspěchu se tomuto modelu přibližují. Na ženy je ze všech stran vyvíjen velký tlak a to i z hlediska jejich času. Krása a rituály, které jsou s ní spojené mohou ženě skýtat útočiště. Vytváří prostor, který je pouze pro ni, kdy žena se věnuje výhradně sama sobě a prostředním této formy počínání se regeneruje a může dojít k odpočinku z nepřestávajícího tlaku společnosti a okolí na její naplnění osobního času. Tyto rituály krásy jdou také zapovězeny mužům a proto mohou alespoň částečně vytvářet iluzi jakéhosi tajemna, záhadnosti a mystiky kterou žena v posledních letech naprosté společenské otevřenosti ve všech oblastech života plně ztrácí. Přichází tak o jistý symbol ženství, který byl od pradávna spjat s ženstvím.

2.2 Krása a zaměstnání

V posledních letech je zaměstnanost žen brána jako naprostá samozřejmost. Však v době, kdy tradičním a samozřejmým modelem byla žena v domácnosti, existovala sorta žen, u kterých byla krása brána jako profesionální faktor. Byly to tedy ženy, které byly placeny převážně za svoji krásu. Jedná se o povolání modelek, hereček, tanečnic a luxusnějších sexuálních pracovníků. Charakteristikou pro tuto skupinu byla anonymita, nízké společenské postavení a nulový respekt. Postupem času se ale tyto ženy snaží vyrovnat úspěšným ženám, ženám zaměstnaným a preferujícím jiné kvality, jejich prostřednictvím vykonávají svoje povolání. Roste tedy prestiž a uznání žen, vydělávajících si vlastní krásou. Jejich povolání se stává atraktivnější a lépe placené. Vznikl také stereotyp, který prostřednictvím krásy zlehčuje význam a rozsah nezávislosti práce, kterou vykonávají mladé dívky. Jedná se například o sexualizovaný mýtus sekretářky. (Wolf, 2000)

Naomi Wolfová (Wolf, 2000) trefně poukazuje na problematiku pracovního trhu a jejího věkového rozložení na příkladu moderátorů televizního zpravodajství. Říká, že na západě je tento trend zcela běžným a pravděpodobně právě odtud jej přejala i Česká republika. Moderátorská dvojice tvoří pár ze staršího muže, kterého charakterizuje jako „*milého, pozorného a staršího moderátora...distingvovaného staršího muž s vráskami*“ (Wolf, 2000, str. 39) a mladší atraktivní dívky, kterou charakterizuje jako „*omnoho mladší hlasatelku s krásou na profesionální úrovni...mladou asistentku s přitažlivými tvary a velkou vrstvou nalíčení.*“ (Wolf, 2000, str. 39) U žen moderátorek byl vzhled přednější než řečový projev či zkušenosti. Je tak nepřímo snižována důležitost a váha povolání. Dochází tak také i k diskriminaci mnoha žen, které nejsou přijaty nebo jsou propouštěny kvůli svému vzhledu či pokročilejšímu věku. Z tohoto příkladu vyplývá, že u mužů nese věk prestiž, u žen tomu tak ale zdaleka není a v některých případech s přibývajícím věkem dochází k ukončení pracovního poměru.

Alan Feingold došel ve svých studiích výsledků, které ukazují, že pro ženy při výběru partnera jsou důležitější než u mužů společenská třída, ambicióznost, povaha, inteligence, humor a povaha. U posledních dvou jmenovaných faktorů není rozdíl upřednostňování mezi ženami a muži tak velký. Ženy tyto rysy tedy mnohem častěji preferují, když si vybírají partnera než tak činí při výběru mužů. U mužů při výběru žen je to především fyzická atraktivita a věk (tedy mládí).

Vědecký pokrok, především oblast medicíny, která se stále vyvíjí a přináší nové řešení a možnosti snížila strach lidí z neočekávané, náhlé, či prostě z příchodu smrti. Délka života se neustále prodlužuje a vzhledem k novým holistickým přístupům se i tento prodloužený život stává kvalitnějším.

Ustaly největší ženské obavy ze smrti při porodu a ty nahradil strach se stárnutí, který přináší smrt jejich kráse. Ženy přestaly být oceňovány jako matky, ale dle míry jejich atraktivity. Ženy umírají dvakrát, poprvé s jejich slábnoucí krásou, podruhé tělesně. (Wolf, 2000)

2.3 Krása a média

Média vytváří silný tlak na ženskou psychiku v oblasti krásy. Vytváří mocnou ideologii, která podporuje ženy ve snaze o přiblížení se ke kultu krásy. Média prostřednictvím své prezentace vyvolávají v ženách pocit, že jsou plně odpovědné za svou fyzickou přitažlivost a že mohou do jisté míry svůj vzhled ovlivnit a proto by měly vynaložit veškeré úsilí, aby toho dosáhly. Nabízejí jim takřka snové možnosti, návody a výsledky, slibují změnu v jejich osobním životě. Klíčovým momentem je zde tedy prostřednictvím využití produktů a služeb dosáhnout společenského postavení a prestiže. Uznání se zde stává prostředkem obchodu. (Wolf, 2000)

Ženské časopisy tvoří velkou a problematickou skupinu zasahující do problému krásy a ženského sebepojetí, které je s tím spojené. Panuje většinový názor týkající se ženských časopisů a jeho obsahu. Jsou odsuzovány a mnohdy až karikovány a mnoho mužů ale i žen se jim vysmívá. Samy ženy čtenářky cítí ambivalentní pocity, při čtení těchto tiskovin. Nalézají v nich potěšení, ale i úzkost z obsahu a do jisté míry cítí i provinění, že je vůbec čtou.

Redaktoři a redaktorky sledují trendy a požadavky doby, tedy těch, kteří je platí, požadavky vládnoucí třídy, které reflektují prostřednictvím časopisů. Sledují roli, která je ženě v dané době a společnosti požadována a společensky žádoucí a tu podporují.

Ženské časopisy vybízejí čtenářky ke koupi různých přípravků, prostřednictvím kterých má uživatelka dosáhnout lepšího vzhledu pleti, vlasů, lépe se cítit zvýšit si tím i sebevědomí. Podporují touhu po vlastnění nejrůznější kosmetických přípravků pečujících o pleť, tělo, vlasy, nehty a celkový vzhled. Jedná se samozřejmě i o nové trendy v oblečení,

čím je výrazně podporován trh a celkový stav ekonomiky. Pravděpodobně nejvyšší procento nakupujících tvoří matky v domácnosti.

Tyto časopisy reprezentují ženskou masovou kulturu a odrážejí její stav. Jejich prostřednictvím se setkáváme i s reakcemi a odezvou, ne jen v tom smyslu, že jsou časopisy skutečně prodávány. Tu můžeme sledovat na příkladu rubrik čtenářek, kam píše svoje reakce a postřehy.

Vztah čtenářek žen k ženským časopisům se liší od vztahu mužů k časopisům určeným pro muže. Muž se zaměřuje na určitou problematiku, zatímco žena na celkovou masovou kulturu. Ženy jsou přímo ovlivňovány tím, co v časopise najdou a také tam dostává prostor problematika ženské otázky, která je v jiných tiskovinách, psaných převážně muži přesouvána do „rubrik pro ženy“ a na zadní strany. (Wolf, 2000) *„Profily časopisů jsou rozpolcené na dvě části mezi mýtem krásy a feminismem, přesně tak jako osobnosti čtenářek.“* (Wolf, 2000, str. 81)

Ještě jeden fenomén, objevující se v tomto médiu stojí jistě za to uvést. Ženská společnost oproti té mužské se neprojevuje solidaritou. Příslušnost k stejnému pohlaví není u žen tak silným poutem. A právě ženské časopisy velmi podporují přístup: soupeřka nebo kamarádka. Každá žena s každou ženou jsou si navzájem konkurentkami, což je často patrné v neverbální komunikaci, především, když se setkají dvě cizí ženy, do té doby, než se stanou kamarádkami a nestanou-li se jimi, zůstávají být nadále sobě konkurencí. Objevují se mnohé články, které uvádí rady a podobně ohledně tohoto tématu, tedy rady, jak se stát vítězkou. Dochází zde tak k silné podpoře degradace ženského jednání a smýšlení.

Velmi obsáhle je i téma cenzury v časopisech. Faktická cenzura ve smyslu svobody slova je dnes již vymícena, ale stále zůstává ze strany inzerentů. Neuvádět navzájem si konkurující inzeráty či články a podobné praktiky jsou běžnými. Důležitější je však cenzura ženského věku a vzhledu. Tváře žen jsou v ženských časopisech vyretušovány k obrazu „dokonalosti“ a mladšího vzhledu. Žena čtenářka tak dostává předobraz, který je naprosto neadekvátní a v porovnání s upravenými obrazy jiných žen si připadá nedostatečně atraktivní či příliš stará, získává názor, že nevypadá na svůj věk, ale mnohem starší. Výsledkem je zvýšený nákup kosmetických přípravků, které jsou na stejných stránkách preferovány a snižené sebevědomí, až nenávist k vlastnímu tělu čtenářek. Tento mýtus tak klade ženám překážky ke kladnému sebepřijetí, sebelásce a hrdosti na vlastní vzhled a vlastní život. *„Ženy dnes všude okolo sebe vidí Tělo a Tvář ne proto, že kultura magickým způsobem manifestuje transparentní mužskou fantazii, ale proto, že inzerenti potřebují prodávat výrobky pomocí záplavy volně přístupných obrazů, které mají za cíl snížit sebevědomí žen. A muži a ženy*

věnují těmto obrazům Tváře a Těla pozornost z důvodů politických, ne sexuálních.“ (Wolf, 2000, str. 95)

2.4 Krása a sexualita

Profesionální fotografie aktu ženského těla, které byly původně uveřejňovány výhradně v tzv. pánských časopisech, se v poslední době začaly používat při propagaci prostředků pro ženy. Prostřednictvím principů pornografické fotografie se dnes prodávají prostřednictvím mediální kampaně spousty produktů, jejich cílovým zákazníkem je paradoxně právě žena. Na fotografiích se objevují nahé smyslné ženy, které svým postavením těla a výrazem tváře projevují naprosté vzrušení. Kosmetický a jiný průmysl hovoří prostřednictvím tohoto vzrušení k ženám a říká jim, že k dosažení takového stavu potřebují právě prezentovaný produkt nebo službu. Prostřednictvím tohoto marketingového postřehu byl změněn i opar utvořený okolo termínu krásy. Ženy začaly prahnout po tělech, které vídají prostřednictvím reklamní kampaně takřka na každém kroku. Právě tyto ženy, vyretušované ve fotografickém studiu se staly jakýmsi šablonami pro většinovou společnost žen. (Wolf, 2000)

Mnohé ženy se snaží dosáhnout vzhledu, který předepisuje model dnešní krásy, ale v oblasti vztahů to přináší většinou zklamání jak na straně muže, tak i ženy. Muži, kteří s oblibou pozorují fotografie nahých žen tak nečiní z důvodů tužby po dané ženě v reálných podmínkách, ale vzrušení v nich vyvolává právě ona anonymita, nedotknutelnost a nereálnost. Pozorují pouhá těla a tváře, objekty, které se nestávají subjekty. Netouží po tom, aby se tyto krásky staly jejich životními partnerkami. „*Ideální krása je ideální proto, že neexistuje...*“ (Wolf, 2000, str. 196)

Do jisté míry je také paradoxní pohled společnosti na pojetí věku a stárnutí u jednotlivých pohlaví. Mezi čtyřiceti a šedesáti lety je většina mužů na vrcholu svého života. Ale pravděpodobně i většina žen prožívá své vrcholné období života. Společnost to však posuzuje odlišně. U mužů je toto období považováno za vrchol, u žen je však hodnoceno jako období úpadku. Toto společenské přesvědčení je však paradoxní už jen právě z pohledu sexuality, neboť právě ženy jsou na vrcholu svého sexuálního života oproti mužům, u kterých dochází v oblasti sexuální aktivity k onomu úpadku. (Wolf, 2000)

Mezi pohlavími můžeme vidět i rozdíly v sexualitě, které vedou k vyjádření sebezpojetí a sebezpyjetí. Mery Beth Oliverová a Janet Hydeová udělaly průzkum ukazující

postoje mužů a žen k sexualitě a sexu. Mezi jinými uvádějí i tyto závěry: muži mají liberálnější přístup k sexu než ženy, pozitivněji nahlíží na příležitostný sex, častěji než ženy uvádějí provozování masturbace, ale také uvádějí, že muži mají pozitivnější vztah k sexu v rámci závazného vztahu, ženy naopak častěji uvádějí pocity strachu a viny spojené se sexem, muži mají častěji pohlavní styk a začínají sexuálně žít v nižším věku než ženy. (Oliver, M. B. – Hyde, J.S. Gender differences in sexuality: A meta – analysis. *Psychological Bulletin*, 1993.)

2.5 Krása a společnost náboženská

Pojem krásy a klima s tím spojené však mělo napříč historií poněkud jinou podobu než dnes. V současnosti zakotvený model partnerské soužití či sexuálního vztahu staršího a bohatého muže, tedy muže imponujícího ekonomickou zajištěností, a mladé a krásné ženy, tedy ženy v souladu s pravidly mýtu krásy. Ve společnostech s dominujícím matriarchálním náboženstvím tomu však bylo jinak. Byl uctíván kult matky, matky živitelky, matky země. Předmětem uctívání zde byly tedy bohyně a proto situace byla opačná. „*V každé kultuře má bohyně velmi mnoho milenců... Typickým modelem je starší žena s mladým, ale nahraditelným krasavcem, jako Ištar a Tamuz, Venuše a Adomis... a jejich jedinou úlohou je sloužit božské matce.*“ (Miles, Rosalind: *The Women's History of the World*. Paladin Grafton Books, Londýn 1988. s. 43.)

S bohyní Ištar se setkáváme hojně ve Starém zákoně. Podle Biblického slovníku (Novotný, 1992, str. 45 – Astarot) je také nazývána Astarot, Aštarta, Aštoret, Athar. Bývá také zaměňována s Aserou, kananejským božstvem plodnosti. Ištar je bohyně původem semitských národů, která byla vyobrazována jako jezdkyň s kopím na lvu či býku. Na jedné straně představovala bohyni úrody a pohlavního života na straně druhé pak bohyně války, zániku a smrti. K charakteristickým rysům uctívání této bohyně patřila kultická prostituce či naopak naprostá sexuální zdrženlivost.

Tammuz dle Biblického slovníku (Novotný, 1992, str. 1077 – Tammuz) představoval milence či dokonce snoubence bohyně Ištar. Byl pokládán za krále podsvětí, božstvo pastvin a ochránce stád. Mýtus praví, že po jeho smrti pronikla Ištar do onoho světa a přivedla ho zpět. Jedná se o symbolickou oslavu znovuoživení veškeré přírody.

Naomi Wolfová (Wolf, 2000) ukazuje, že mýtus krásy není založen na bohu, náboženství, ani na pohlaví, estetice nebo evoluci, ale jeho podstatou je citové odcizení, politika, peníze a sexuální útlak. V mužských rukách se stává institucionalizovaným nástrojem.

Dále také uvádí srovnání, kdy mýtus krásy přirovnává k novému náboženství, ke kterému se ženy upnuly, aby naplnily stávající prázdnotu při úpadku dynamiky klasického náboženství a náboženským autoritám. Na druhé straně se také stává silou, která drží kontrolu nad životem mnoha žen. Krása se stále více prezentuje jako univerzální princip. Je opomíjen fakt, že je to pouze vykonstruovaný mýtus vytvořený lidmi samými s politicko-sexuálním motivem.

V knize *Mýtus krásy* se také Naomi Wolf (Wolf, 2000) věnuje tématu nedocení a neocenění ženského těla na základě motivu stvořitelské zprávy z druhé kapitoly knihy Genesis, kdy Eva byla zrozena při spánku z Adamova žebra, tedy nikoli primárně z hlíny, jak tomu bylo u Adama, kterému byl přímo vdechnut život, ale pouze druhotně z jednoho ze žebere, z kteréhokoli nahraditelného, prostřednictvím muže. Ženské tělo je tedy stvořeno až po stvoření těla mužského. Stvořeno až v druhé řadě. Vyzdvihá zde, že mužské tělo bylo stvořeno podle obrazu Otce, tedy jakýsi pomyslný náhradník Otce, proto mnoho žen nepovažuje svoje tělo za krásné a nedokáže se s ním natolik ztotožnit a smířit, jako muži se svými těly. Ženy hledají ujištění, ubezpečení a ocenění právě v mužských očích, u těch kteří jsou vlastníky primární tělesnosti. Ženy se tedy nepřiměřeně trápí a zaobírají svým tělem, což muži činí spíše ve výjimečných případech právě z důvodu, že muži se zrodili jako dokonalá jednota, kdežto žena až jako naživý kus masa, přesněji řečeno kosti. Ukazuje tu tedy jistou nadřazenost mužského stvoření nad ženským, ve smyslu prvenství, kultu těla, sebevědomí, sebeurčení, sebepojetí, ale i celkové vztahové dominance.

Zde je však důležité k tomuto výkladu uvést několik momentů, které uvádí stvořitelská zpráva. „*I řekl Hospodin Bůh: „Není dobré, aby člověk byl sám. Učiním mu pomoc jemu rovnou.“* (Gn 2,18) První část verše, kterou vypravěč prezentuje jako Hospodinovu řeč, tedy že není dobré, aby první stvořená osoba byla v zahradě sama, ukazuje opět k mužovu prvenství při stvoření. K stejnému motivu ukazuje i druhá část verše, kdy říká, že učiní pomoc pro něho. Družka se tedy rodí již z danou funkcí. Jako pomoc, podpora, jako doplnění chybějící části do celku, kdy prvním elementem je již stvořený muž. („*Proto opustí muž svého otce i matku a přilne ke své ženě a stanou se jedním tělem.*“ (Gn 2,24)) Ovšem také můžeme vidět, že se jedná o pomoc, která je mu rovna. Je zde tedy patrná snaha

o kompenzaci degradace ženského postavení a zrovnoprávnění vztahu obou. Vypravěč dále ukazuje reakci prvního stvořeného člověka: „*Toto je kost z mých kostí a tělo z mého těla! Ať muženu se nazývá, vždyť z muže vzata jest.*“ (Gn 2,23) Tento verš nás opět utvrzuje v submisivním postavení zrození ženy a dokonce sám první muž si tento fakt plně uvědomuje. Říká, že je jeho součástí proto, že je součástí jeho samého ve faktickém slova smyslu, ale lze zde spatřit i rysy vlastnictví a dominance.

Nacházíme zde na několika místech také symboliku pojmenování. Ať již v předchozím zmíněném verši, kdy Člověk sám navrhuje jak se má jmenovat, nazývat. Vyjadřuje zde sounáležitost i vlastnictví. Člověk v tomto stvořitelství mýtu pojmenovává vše živé. Zvířata a nakonec i ženu. Další, již faktické pojmenování nacházíme později, kdy muž pojmenovává ženu Evou. Pojmenování, dávání jména však samo o sobě je podle terminologie užívané ve Starozákonní řeči symbolické.

Jméno neslo mimo jiné charakteristiku, kterou byl nositel jména význačný, nebo se jedná o okolnosti, které byly zvláštní při narození daného člověka. Jméno bylo nositelem moci i síly. (Novotný, 1992, str. 299 – Jméno) Jméno vypovídalo mnohem více, než tomu jsme zvyklí v současné společnosti a jak jinak ukázat onu sílu symboliky, než právě na prvním pojmenování prvního člověka. Ukazuje se nám zde tedy jednoznačnost významu pojmenování i samozřejmost, s kterou tak Člověk činí. Samotný akt pojmenování stojí ve významu vlastnictví. Tím, že Adam dává jména, stává se do jisté míry vlastníkem. Označení první ženy od prvního muže můžeme tedy do jisté míry také chápat jako vyjádření vztahu mezi nimi.

Jméno Eva v původním hebrejském významu zní Chavvá a znamená ta, která dává život, což odkazuje k verši dvacátému, kde můžeme vidět pojmenování i důvod určitého pojmenování: „*Člověk svou ženu pojmenoval Eva (to je Živa), protože se stala matkou všech živých.*“ (Gn 3,20)

Narození dítěte bylo u Izraelců pokládáno za Boží požehnání a jak dokládá A. Novotný ve svém slovníku, (Novotný, 1992) zejména narození chlapce. I toto můžeme vidět pro příznačné, proč byl právě jako první stvořen muž. Muž Adam byl stvořen v prvním týdnu, žena Eva v týdnu druhém, proto je mužskému zrození přikládána větší váha.

Profesor Koehler (Koehler In: Novotný, 1992) však k této problematice upozorňuje na to, že v hebrejském významu pojmenování Adam lze překládat prostřednictvím množného čísla. Překlad by měl být tedy tvořen kolektivem, mnohostí. Přesnějšího českého významu u Biblického Adama dojdeme překladem, který by měl znít spíše lidi či člověčenstvo, nikoli člověk, jak je chápáno.

Je nutné také zmínit, že první a také mladší stvořitelství zpráva (Gn 1,1-2,4) hovoří o stvoření muže a ženy v jednom momentě. Nečiní časové rozdíly a postupné tvoření, jak tomu můžeme vidět u druhé zprávy. První zpráva pouze říká, že Bůh stvořil člověka a to „jako muže a ženu“. (Gn 1,27)

Jiný výklad stvořitelství zprávy můžeme vidět u Vladislava Žáka. (Žák, 1990) Šestý stvořitelství den je dnem stvoření člověka, ale náleží sem i stvoření ostatních zemských živočichů. Člověk byl stvořen za čelem žití ve společenství s Bohem. (Lochman In: Žák 1990) Člověk má také za úkol stát se pokračovatelem Božího díla. Mluví se zde o stvoření člověka, ale toto tvrzení má vyjadřovat kolektiv, jak můžeme vidět na jiných místech, kde se hovoří o stvoření muže a ženy. „*Cílem stvoření tedy není člověk sám, jeho samoučelná existence, ale Boží vláda, která se pak manifestuje sedmým dnem, dnem, kdy Bůh přestal konat své dílo, aby v něm podle svých záměrů a plánů pokračoval prostřednictvím člověka, podobajícího se Kristu.*“ (Žák, 1990, str. 33) Zde můžeme vidět hodnocení pořadí stvoření v poněkud odlišném světle. Westermann (Westermann In: Žák, 1990) zde ukazuje na souslednost děje, která měla přispět k dramatickosti. Začíná tedy stvořením a to nejprve stvořením člověka, následuje zahrada a přikázání a opět stvoření a tím je zde stvoření ženy a celý tento oddíl je ukončen neuposlechnutím. Smysl je zde tedy patrný v poslušnosti či neposlušnosti, tedy neuposlechnutí Božího přikázání. Uspořádanost stvoření zde proto nehraje význam, jak je tomu i u živočichů a rostlin, které je zde jako pouhé prostředí. Bůh tvoří muže a ženu, žena nerodí muže, jak je tomu v mnoha mytologiích a právě i proto je zde vysvětlováno prvotní zrození muže a ne ženy, aby nedocházelo k zaměnění či ztotožnění s mytologií jiných národů. Vztah muže k ženě nevyjadřuje nerovnocenné postavení, ale je výrazem nekonečného úžasu nad dokonalostí stvoření, projev díky a lásky.

K dominanci mužského sebevědomí v oblasti tělesnosti jistě také přispívá fakt, že mužské tělo pomaleji stárne. (McKing, Gerald: *The Skin Game: The International Beauty Business Brutally Exposed*. Sigwick & Jackson, Londýn 1989, s. 158.)

Připíšeme-li k tomu společenské povědomí v chápání a pojetí postavení mužů z pohledu jejich věku, jak bylo již uvedeno výše, je utvořena pevná základna pro toto pojetí mužské tělesnosti. Jsme naučeni vnímat stárnutí jako projev u žen nežádoucí a představující snížení jejich atraktivity, ale u mužů přidává stárnutí na vážnosti, prestiži, serióznosti a uznání. Mnoho mužů bývá s přibývajícím věkem hodnoceno jako šarmantnější. Toho pojetí u ženy v dnešní společnosti dosáhneme jen stěží. Mužům se tedy jednoznačně stárne jednodušeji.

Byly provedeny průzkumy, ohledně mužského a ženského sebezpojetí těla, zaměřené na váhu. Ukazují že příslušníci obou pohlaví mají tendence zkreslovat svoji skutečnou váhu. Ženy mají nerealistické pojetí svého těla v negativním slova smyslu. Muži se vidí nerealisticky pozitivně. (Fallon, April – Rozin, Paul: Sex Differences in Perceptors of Body Size. In: *Journal of Abnormal Psychology*, roč. 4, 1983)

2.6 Krása jako součást role ženství

„Moje oblíbená bárbína nebyla panenka: byla to hlava Barbie v životní velikosti, s vlasy, které se daly česat a dělat z nich různé účesy. A také jsem ji mohla líčit a věšet na ni šperky, což jsem považovala za důležitou praxi pro život v dospělosti. Mohli byste říci, že hra s barbínami vytváří v holčičkách nerealistické představy o tom, jak mají vypadat, až budou velké..“
(LANCASTEROVÁ, 2009, str. 89)

Žena měla donedávna možnost získat svoji sebejistotu prostřednictvím tradičních rolí. Skrze roli manželky a matky.

V historii nebylo tak často zvykem, že se lidé spolu vdávali a ženili z důvodu lásky. Důvodem utváření svazků a zakládání rodin byl především ekonomický faktor. Faktické přežití, zlepšení ekonomického i společenského postavení, zděděný majetek, ale i faktory jako obava ze společenského opovržení, pro nenaplnění samozřejmě očekávané role, tedy nevytvoření rodiny, bylo z pohledu společnosti a především církve nepřístupné, především tyto důvody se staly prioritními pro rodinné soužití. Pro tuto a následující generace, jejich životní úroveň se sice začala zlepšovat, ale stále vycházeli z původního modelu, byly role muže a ženy předem dané a stanovené. Nikdo nepochyboval, že jejich budoucí rolí je role otce nebo matky. Ženy tak mohly nalézt svoje jedinečné místo, nemusely tápat nad svým sebeurčením. Toto tradiční pojetí rolí se však začalo postupně rozpadat a slábnout. Dnešní žena se může rozhodnout jakou z rolí si vybere jako prioritní a jak ji uchopí. Očekávání společnosti již není také tak jednoznačné, nelpí striktně na tradicích a překročení hranice v dnešní době není tolik společensky trestáno. Pohled na jinakost je běžný, nikoli pohoršující. Žena se tedy stává zmatenou, její role není pevně stanovena a vyhrazena. Ve společnosti

zavládl jistým způsobem chaos. „*Ptáme se také, kdo je to muž a kdo žena...*“ (Corneau, 2000, str. 24)

V současnosti stále více roste počet rodin, kdy přítomen je pouze jeden rodič a to je zpravidla matka. Dostáváme se tak opět do doby, kdy rodina žila sice jako úplná, však spíše formálně, protože fakticky byl otec velmi často nepřítomen. (Corneau, 2000)

Žena je s krásou konfrontována již od raného dětství. Prvotním dívčím vzorem je její matka, která o dítě pečuje a demonstruje roli ženy. V prvních letech dochází k ztotožnění se s rolí, což mají dívky mnohem jednodušší než chlapci, protože jejich chování, které napodobuje matku je sociálně žádoucí a nemusí se od něho později zcela odvracet. Jak uvádí Jan Poněšický (Poněšický, 2003), úloha dívek oproti chlapům je v tomto období zvýhodněna. Matka je jejich přirozeným identifikačním vzorem a tím i zůstává. „*Naproti tomu chlapec, který též v prvních dvou letech do sebe vstřebává matku, se od ní coby identifikačního vzoru musí posléze odvrátit, vše „holčičí“ potlačit, přiklonit se pokud možno k otci a víceméně celý život si své mužství dokazovat, stále znovu vytvářet.*“ (Poněšický, 2003, str. 45)

Malá dívka začíná nalézat svoji roli a identitu, uvědomuje si ji prostřednictvím matčina chování a pro to se na něho soustředí, posléze napodobuje. Prostřednictvím hry můžeme vidět, jak dívka zrcadlí matčino chování a již zde, nalezneme uvědomění si krásy, jako neodmyslitelného faktoru. Hra „na maminku“ obsahuje u většiny dívek i oblékání si matčiny šatů, bot, líčení, česání apod. Tyto úkony jsou z pohledu dívky spojeny s rolí dospělé ženy. Tedy ne pouze s dospělostí, díky nepřístupnosti některých věcí a postupů pro dítě, ale i s ženskostí, protože tyto úkony vyková většinou pouze maminka, popřípadě jiná osoba ženského pohlaví.

Tento faktor se pro dítě může stát ambivalentním. Na jedné straně je potlačováno naprosté napodobení role, např. líčení, lakování nehtů a podobné úkony bývají buď zakázány nebo se stávají hrou, ale každopádně jsou do světa dítěte promítány prostřednictvím hry, na straně druhé u dívek většina matek velmi podporuje oblast oblékání a dbá na úpravu zevnějšku mnohem markantněji než u chlapců.

Matky na atraktivitu svých dcer reagují rozličně, většinou však dochází k prolínání dvou vyhraněných postojů. Prvním typem je matka, která je hrdá na svou dceru a z její krásy se sama těší. Podporuje ji, chlubí se s ní a vydává ji na obdiv. Sama jako by rozkvétala v jejím lesku. Ona je přece její matkou, ona je tím, kdo má tu krásnou a obdivovanou dceru. Rizikem se zde může stát postoj matky, které se natolik líbí ona skutečnost a postavení, které z ní vyplývá, že buď nechce, nebo zapomene zpět přijmout plně roli ženy a ta je nadále utlačována na úkor role matky. Druhou variantou jsou matky žárlivé na svoje dcery. Ony už

nejsou těmi atraktivnějšími, připadají si, že jim již „ujel vlak“ a ony zůstávají pouze ve stínu svých dcer. Tato žárlivost může narušit vztah s dcerou a dojít k porušení jejich pevného spojení, ne však ve formě zdravého odpoutání dcery od matky a osamostatnění, či odpoutání proběhne v nepravý čas nebo nežádoucí míře. Dalším velkým rizikem je negativní dopad na partnerský vztah rodičů.

Splývání matky s dcerou, jak uvádí Jan Poněšický (Poněšický, 2003), má za příčinu, že ženskost je dána tímto vztahem automaticky, jednoduše a jednoznačně. Musí však dojít k vnitřnímu ztotožnění s rolí a uvědomění si vlastního postavení a také na straně druhé k osamostatnění. Dalším důležitým faktorem je také to, jak žena na svou roli nahlíží a do jaké míry si jí váží. Nedojde-li k harmonizaci a utvoření sebevědomí, může se to projevit právě v oblasti nespokojenosti s vlastním vzhledem, nedoceněním sama sebe. Ale také nespokojenost se svým zevnějškem, rozsah nespokojenosti a váha, jakou je tomu přikládána, se nám může stát vodítkem, které napomůže u klientky odhalit či alespoň poukázat na podstatu problému.

„Svoje sebevědomí...kompenzují atraktivitou, touhou po zvláštním, ale i módním, tzv. unifikovaném vzhledu a typu, který dostává od společnosti nejvíce obdivu a uznání...“ (Poněšický, 2003, str. 56) Dostáváme se tedy k modelu, kdy si ženy snaží zvýšit svoje sebevědomí prostřednictvím druhotné hodnoty a to tak, jak se tomu naučily nápodobou v dětství u své matky. Starostí o svůj zevnějšek, posilováním atraktivity, jež vedou k zvýšenému zájmu okolí a dostatečnému ocenění.

Sebevědomí je důležitým faktorem pro utváření osobnosti, ale i pro celý vývoj, společenské vztahy a především tvoří sebepojetí. Může se tak velmi rychle zrodit závislost, jako projev nedostatečného sebevědomí, neschopnosti nebo strachu vzít svůj život do vlastních rukou. Závislým se může stát člověk na svém partnerovi, rodině, módním výstřelku, kosmetickém krému, nakupování, ale i třeba na posedlosti hubnutím. A právě jakákoli ze závislostí, které slouží jako pomocné berličky slabému sebevědomí se může stát až patologickou, nebezpečnou, ohrožující nejen lidské sebevědomí, ale i zdravý a život.

2.7 Krása a otec

Vztah dívky, dcery, s otcem bývá mnohem komplikovanější, nejednoznačnější a individuálnější. Pojetí role otce je u mužů mnohem variabilnější než u žen, mnoho se jich

otcovské role vzdává a stávají se pouhým pozorovatel. Otec, je však zpravidla po matce druhou osobou, s kterou se dítě dostává do trvalého kontaktního vztahu a první osobou mužského pohlaví. Otec by tedy měl být prvním mužem v ženině životě a tedy i první setkání s mužskou rolí. Dívka si uvědomuje, že s otcem netvoří jednotu jako s matkou a vidí jinakost jejich vztahu, který není dán samozřejmostí a v tom případě je to vztah, který vyjadřuje činnost, zapojení se. Přijetí, tedy není pouhým automatickým přijetím, jak je tomu u matky, ale vynaloženou aktivitou se stává přijetím „zaslouženým“. Dívka tedy vnímá přijetí další osobou a za předpokladu, že je to přijetí kladné, podporuje růst jejího sebevědomí. Jan Poněšický (Poněšický, 2003) hovoří o „posilování vlastní sebecený“.

Z tohoto pohledu lze vidět tři úkoly otce vůči dceři spojené s jejím přijetím. Prvním procesem je pomoc odpoutání se od matky, čemuž otec tvoří prostředníka a „přechodový můstek“. Jak bylo již výše zmíněno nedokončený či narušený proces osamostatnění má za příčinu porušené vnímání vlastní atraktivity. Druhým faktorem je uvědomění si ženství a role ženy a postavení, které s sebou nese. Což sebou přináší i uvědomění si vlastní hodnoty, sebevědomí a tedy i atraktivity. Přijetím ženy v dívce a její hodnoty otec tento proces podporuje. Otec je tedy prvním mužem, od kterého dívka vnímá hodnocení vlastní přitažlivosti a dostává zpětnou vazbu. Pokud dívka nenaplnuje otcovo očekávání, ať už v oblasti fyzického vzhledu, vzniká u ní frustrace a toto nepřijetí je odmítnutím s nímž se vyrovnává po zbytek života. Právě otec je ten, na kom dívka zkouší kouzla své krásy, koketování a svádění. Třetí funkcí, jež by měl otec plnit, je role muže se všemi charakteristickými prvky, které s sebou přináší.

Jan Poněšický (Poněšický, 2003) v souvislosti s osamostatněním dívky uvádí tyto 3 funkce takto: „*Potvrdit její samostatnost, (..) její nastávající ženskost (..) a sám se stát symbolem svobody včetně větší možnosti připouštění agrese, s čímž se dívka částečně identifikuje, což napodobuje.*“ (Poněšický, 2003 str. 67)

Pokud vztah otce a dívky vyústí ve zklamání, nebo otec dokonce úplně chybí, projeví se trauma u dívek traumatem v oblasti citové a vztahové. Navázání partnerského vztahu je pro tyto dívky mnohem složitější a nabývají pocitu, že nikdy nemohou partnera najít. Proto se toto hledání může pro ně stát prvořadou záležitostí, na kterou se absolutně soustředí a věnují jí veškerý čas a úsilí, což může vést k ještě silněji prožívanému zklamání u případného nezdaru. Udržují pak naprosto nevhodné vztahy a tolerují nepatřičné chování v obavě, že jiného partnera nenajdou a tak se uzavírá kruh v kterém stále více zraňováno sebevědomí ženy. Tak dívky, kterým chyběl otec a jeho pozornost ji mohou nahrazovat touhou po

dokonalé kráse, protože ta je ve světě mužů oceňována a váže na sebe právě onu pozornost, které se dívce nedostalo od svého otce. (Corneau, 2000)

Samotné přijetí druhou osobou je závislé na vzhledu dítěte. Hezké děti bývají mnohem lépe přijímány rodiči i okolím a jejich výchova a přístup k nim zpravidla probíhá odlišně. *“Rodiče většinou vychovávají krásné děti jinak, než ty nenápadné.”* (Lippa, 2009, str. 127) Často je to faktor, který vede k jejich zvýhodňování, v kolektivu bývají preferovány, což se může stát i v rodině s více dětmi. U „hezčího“ z dětí rodiče někdy byť nevědomě nejednají stejně jako u sourozence, bývá preferováno a ve výchově se objevují mnohem větší sklony k benevolentnějším postojům, omlouvání a přehlížení poklesků. I nežádoucí chování je u takového dítěte mnohem více tolerováno. Tedy již dítě, které si ještě není tento faktor schopno uvědomovat je jím ovlivněno. Zvýhodněno nebo hendikepováno.

3. Žena v Bibli

Starý zákon má poněkud odlišné pojetí obrazu ženy a také můžeme vidět, že její význam a postavení se poněkud liší, porovnáme-li Starozákonní a Novozákonní zvěst. Starozákonní vypravěč chápe muže i ženu jako bytost, která byla stvořena za účelem přiblížení se k Božímu obrazu. Mají se tedy stávat „Božím obrazem“, jak vysvětluje Milan Balabán. (Balabán, 2009) Žena je symbolem, který vyjadřuje mateřství, jakožto i Boží mateřství. Mateřství je základním pojmem, který stojí v podstatě každého příběhu a hraje neodmyslitelnou součást zvěsti, kterou nám vypravěč příběhů zprostředkovává. Primární funkcí ženy je zde tedy schopnost rodit děti. „*Spasena bude jako matka, jestliže setrvá ve víře, lásce, svatosti a střízlivosti.*“ (1. Tm 2,15) Tento verš nám může poukázat na fakt, že dosáhnout mateřství, je největším úspěchem, ctností a je to nejprestižnější postavení, jakého může žena v očích soudobé společnosti dosáhnout. Neplodnost je však chápána jako určité znamení, označení, postižení, nepřízeň či Boží trest. Podstatnou charakteristikou je však i dále uváděná milosrdnost, spravedlnost a půvab v pohledu hebrejské a židovské estetiky. Ocitáme se v silně patriarchální společnosti, která odráží vnímání ženy, její postavení, zacházení s ní a její životní úděl. „*Vždyť první byl stvořen Adam a pak Eva*“ (1. Tm 2,13)

Postavení ženy nebylo příznivé, zdaleka ne rovnocenné postavení, jakému se těšil muž. Být mužem tedy ve starověkém orientě byla jednoznačně výhoda. Být ženou naopak hendikep. Vztah muže a ženy byl takřka vlastnický. Muž byl vlastníkem ženy, ona jeho majetkem, otrokyní, pracovní sílou. Nerovné postavení je možné vidět i ve vztahu manželů, kdy manželka musela být muži věrná, ale muž mohl mít více žen. Posun k jistému uvolnění postoje můžeme vidět v Novém zákoně. „*Muž... je obrazem a odleskem slávy Boží, kdežto žena je odleskem slávy mužovy. Vždyť muž není z ženy, nýbrž žena z muže. Muž přece nebyl stvořen pro ženu, ale žena pro muže... V Kristu ovšem není žena bez muže ani muž bez ženy, vždyť jako je žena z muže, tak i muž skrze ženu - všechno pak je z Boha.*“ (1. K 11,7-12)

3.1 Palma

Palma působí v Bibli jako odkaz ke kráse a ušlechtilosti. Jméno Tamar lze překládat jako palma a ukazuje nám tím i k jistým charakteristikám. Palma může symbolizovat i výrazně krásnou ženu, či dokonce bohyni. Specifické přirovnání nacházíme v Písni písní. (Balabán, 2009)

Palma patří k nejhezčím stromům, které se nacházejí v oblasti Palestiny a je charakteristická svou výškou a všestranným využitím. Je také odkazem k životu, spravedlnosti a duchovnímu životu, nacházíme ji na mnohých významných místech v Zákoně.

S Támarou se setkáváme v Bibli na několika místech. První příběh vypráví o Judovi a Támar. Juda dal svému prvorozenému synovi Erovi za manželku jakousi ženu, jenž se jmenovala Támar. Er však záhy umírá. Juda přikázal, aby si dle levitárního práva vzal za manželku Támar druhý z jeho synů. Ónán však věděl, že případné potomstvo by patřilo jemu bratrovi a proto si tak počíнал, aby žádné dítě zplozeno nebylo. Zakrátko však ale umírá i Ónán. Po mnoha dnech se Juda vydal na cestu do města Timmy a Támar využila této příležitosti. Převlékla se za prostitutku, Juda ji nepoznal a ona s ním tak otěhotněla. Porodila pak dva syny. Támar se tak sama chopila spravedlnosti a zajistila si právo na potomka, které jí bylo odpíráno. (Gn 38,6-30)

Druhý příběh vypráví o synech krále Davida. Amnón, syn Davidův, se zamiloval do své krásné sestry Támar. Velmi se proto soužil, až mu jednou poradil jeho přítel Iest. Ulehl na lože a předstíral nemoc. Požádal krále, aby poslal pro Támar, které mu měla podat posilující pokrm. Támar přišla, před jeho očima připravila pokrm, ale když ho šla nakrmit, Amnón se jí zmocnil, spal s ní a hned poté ji vyhnal ze svého domu. Támařin brat Abšalóm se po dvou letech pomstil a bratra zavraždil. (2.S 13,1-29)

Další zmínku vidíme v 2S 14,27. Tento verš říká, že Abšalómovi se narodili tři synové a dcera Támar. Támar je i zde charakterizována jako žena neobyčejně krásná.

4. Kult hmotnosti

„Hladovět tam, kde je potrava dostupná, tak jak to dělají žena na Západě, znamená podrobit se takovým nepřirozeným životním podmínkám, s jakými se lidský druh ještě nesetkal. Je to bizarnější než kanibalismus.“ (Wolf, 2000, str. 225)

Kult, který byl vytvořen v oblasti redukce hmotnosti vznikl v Americe, odkud se šířil do západní Evropy a postupně do celého světa. Rodnou půdou pro podporu tohoto kultu byly podmínky společenských zvrátů a ochabující historické kořeny, upadající či přehlížená tradice. Naomi Wolfová (Wolf, 2000) připodobňuje kult, který vznikl kolem oblasti redukce hmotnosti k sektě. Ukazuje tím radikální až paradoxní jednání „členů“, žen posedlých hubnutím a tloušťkou svého těla. Píše o několika charakteristických znacích. Důležité při dietním režimu je pevné dodržování stanoveného plánu, od něho se nesmí upustit a toto nedodržení je sankcionováno. Objektivní stránka působí na vzhled ženy, která se pro dietu rozhodla, tedy nehubne tak, jak jí dieta slíbila nebo jak si ona sama slibovala. Subjektivní složka však působí na její sebevědomí a pocity viny, provinění proti řádu a vlastnímu přesvědčení, sebeobviňování hraničící až v sebenávisti. Radost z jídla naprosto zmizí. Ti, kteří hubnou se vzdávají tohoto potěšení. V návaznosti na dietní režim mění celý svůj život, dosavadní návyky, ale zasahuje to i do jejich společenského života. Vyhýbají se místům a situacím, kde by byli vystavováni silnému pokušení. V takové situaci se může stát pozvání od přátel na večeři velkým problémem a u člověka, který zcela propadne posedlosti hubnutí může dojít až k sociální izolaci. Ženy zasažené tímto kultem trpí přesvědčením, že jen ony samy jsou skutečně schopné správně posoudit svat jejich těla. Připadají si stále ošklivé a tlusté a jsou o této pravdě přesvědčeny, protože jen ony skutečně vědí, jak vypadá jejich nahé tělo. (Wolf, 2000)

- 95 % ze všech účastníků, kteří se přihlásili do kurzů zaměřených na redukci hmotnosti jsou ženy. (Szekely, Eva: *Never Too Thin*. The Women's Press, Toronto 1988.)
- 98 % všech, kteří drželi dietu opět nabudou svoji hmotnost zpět. (Wolf, 2000)
- Průzkum, který byl proveden v oblasti spokojenosti s vlastním tělem ukázal, že pouze každý desátý muž odpověděl, že je vysoce nespokojen se svým tělesným vzhledem. (Staying Forever Young. In: *San Francisco Chronicle*, 1988.)

- Výsledky průzkumů ukazují, že 90 % respondentek je přesvědčeno, že trpí nadváhou a každý den drží dietu 25 %, 50 % s ní právě končí, začíná nebo „pouze“ přerušuje. 75 % žen ve věku 18-35 bylo přesvědčených, že jsou tlusté, ale skutečnou nadváhou trpělo pouze 25 %. (Wayna a Susan Wooleyovcov z Lékařské fakulty Cincinetské univerzity, 1984: *33,000 Women Tell How They Really Feel About Their Bodies*. In: *Glamour*, 1984.)

Kult hmotnosti, tedy posedlost hubnutím je nebezpečná především tím, že se týká již velmi mladých dívek. Hovoříme-li o poruchách příjmu potravy, mluvíme o ženských nemocech, neboť 90-95 % nemocných anorexií nebo bulimií jsou ženy. Anorexie se řadí mezi duševní poruchy s největší úmrtností.

Všechny kultury se projevují neměnným znakem, že narozená děvčata mají o 10-15 % více tělesného tuku než chlapci. V průběhu života se poměr tuku v těle mění. Období puberty je charakteristickým velkým výkyvem poměru tuku a svaloviny v těle. U chlapů tento poměr klesá na úkor tuků, tedy mají větší procento svaloviny než tuku a u děvčat je tomu naopak, stoupá u nich poměr tělesného tuku. V rané dospělosti má průměrná žena 28,7 % tuku v těle. Ve středním věku je to již 38 %. Zvětšování obsahu tuku v těle je také přirozené pro obě pohlaví ve všech kulturách. Jak tělo stárne, hromadí tuk s tendencí si jej uchovat. (Scott-Beller, Anne. *Fat and Thin*. Farrar, Straus a Giroux, New York, 1977.) Ze společenského hlediska je pohled na ženské a mužské dobrovolné odmítání potravy také odlišný. U žen je držení diet a ostýchání v oblasti jídla považován za společensky žádoucí, u mužů však již ne. U mužské části populace je to bráno jako projev „zženštilosti“.

Z pohledu historie přetrvávaly preference kyprých žen. Velká prsa, boky, stehna, to byly znaky, které muži na ženách upřednostňovali. Až postupem času s rozvojem společnosti začala hubenost platit za přednost. Tento fakt vyplývá ze společenské situace dané kultury. V oblastech, kde je nedostatek jídla jsou za přitažlivá považována kyprá těla žen, ve společnosti s hojností a snadnou dostupností potravy je žádoucí být hubená. Muži dávají přednost vždy tomu, čeho je těžší dosáhnout, tedy postavě, kterou je těžší udržet. (Quirk, 2007)

Krása je napříč společnostmi a historií proměnlivá. Například v 15.-17. století byla přitažlivá velká pozadí, na začátku 19. století to byly buclaté tváře a až do konce století 19. především oblá stehna. (Wolf, 2000) Kult a rituály vytvořené kolem tohoto fenoménu se mění a vyvíjejí, ale Joe Quirk (Quirk, 2007) uvádí jednu veličinu, která zůstává naprosto

neměnná. Týká se proporcí těla a rozložení tuku v těle žen, který je z pohledu mužů všech ras, kultur a věků žádoucí. „*Všichni muži všude na světě mají rádi tentýž poměr mezi pasem a boky 7:10, což znamená, že pás je přesně 70 % obvodu boků.*“ (Quirk, 2007, str. 201) Z toho vyplývá, že nezáleží na celkové hmotnosti, vzhledu kůže, barvě vlasů, líčení apod. Ale jedinou skutečně pevnou a neměnnou veličinou, která zůstává žádoucí je poměr ženského pasu a boků.

4.1 Poruchy příjmu potravy

U problematiky poruch příjmu potravy je důležité však vidět oba protipóly této problematiky. Na jedné její straně stojí obezita a na straně druhé podvýživa.

Člověk je obézní v momentě, kdy jeho celková hmotnost překračuje doporučenou hmotnost s přihlédnutím na výšku, věk a pohlaví o 25 %. Populace celkově v posledních desetiletích bojuje s přibýváním na váze. „Pouhou“ nadváhou trpí více mužů než žen, ale více žen má problémy s obezitou. (Renzetti, 2003)

Obecně se většině lidí dává za vinu jejich stav, ať už se jedná o rovinu nadváhy či podvýživy. Laická společnost vidí problém obou rovin pouze jako problém osobního rázu s nedostatečnou vůlí, sebeovládáním, odhodláním či jako absenci zdravého rozumu a podobně.

Většina obézních lidí cítí velký tlak, který je na ně vyvíjen společností a jejich blízkými, aby zhubli. Dochází k diskriminacím, znevýhodňování, útlakům a posměškům. Obezita je ve společenské oblasti větším problémem u žen než u mužů. V oblasti vzhledu jsou na ženy jednoduše kladeny přísnější a specifitější podmínky než tomu můžeme vidět u mužské populace. Studie ukazují, že u žen je větší procentuální šance, že ztratí v důsledku obezity zaměstnání, společenské postavení či partnera. Z toho průzkumu vyplývá, že obezita nemá takový dopad na muže a jejich socioekonomický status, ale takto působícím činitelem může být ve větší míře jejich tělesná výška. (Gortmaker et al., 1993; Sargent a Branchflower, 1994 In: Renzetti, 2003) „*Ženy jsou navíc často posuzovány méně podle toho, co dělají, než podle toho, jak vypadají.*“ (Renzetti, 2003, str. 513)

„Poruchy příjmu potravy jsou charakteristické patologickou změnou postoje k vlastnímu tělu, neadekvátním hodnocením jeho proporcí a hmotnosti, a z toho vyplývajícím narušením vztahu k jídlu a alimentačního chování.“ (Vágnerová, 2004, str. 463)

Každý člověk subjektivním pohledem vnímá své vlastní tělo a toto vnímání je důležité při utváření svého vlastního obrazu, sebepojetí, ale i sebevědomí. U některých lidí může docházet ke zkreslení a ti potom vnímají svoje tělo jinak, než jaké ve skutečnosti je, ale obrazy jiných lidí hodnotí reálně. Vágnerová (Vágnerová, 2004) používá termínu tělové schéma pro psychický obraz svého vlastního těla. Celkový obraz těla neovlivňuje pouze sebevědomí, ale i aktuální stav, v jakém se hodnotící jedinec právě nachází.

Tělové schéma hraje v oblasti sociálních vztahů a postavení velkou roli. Atraktivita je ve dnešní společnosti pozitivně hodnocena a přijímána. Naše kultura klade velký důraz na zevnějšek. Tedy lidé, kteří odpovídají, nebo se přibližují ideálu dnešní krásy, představě o estetickém vzhledu jsou lépe přijímáni a dosahují vyššího sociálního statusu. Velkým problémem je oblast dospívání. Toto téma se stává citlivým, neboť právě v období dospívání se dívky, ale i chlapci snaží přiblížit tomuto ideálu. V tomto období může velmi lehko vzniknout patologický vztah k vlastnímu tělu a na základě kultu hubnutí a hubenosti i k vlastní osobnosti. Tělesné změny v období dospívání nejsou u chlapců a dívek stejné, proto jsou dívky vystaveny mnohem většímu tlaku a snáze podlehnou nezdravému pojetí svého těla a jejich vztah k sobě samým a vnitřní jednota je narušena. Toto pramení především z toho, že proměna u dívek je mnohem nápadnější. Problém spočívá především zde k prezentování krásy a hubenosti. Dívky ale naopak v období dospívání přibírají na váze a od tohoto obrazu vytvářeného společností a především médií se vzdalují. Předloha pro to, co dnes je chápáno jako krása je pro většinu žen naprosto nedosažitelná, ale ženy se o toto dosažení neustále snaží. Hmotnost, vyšší váha, souvisí s potravou a stravováním, proto se může proměnit vztah k jídlu až k patologickým krajnostem. Může se projevit poruchou příjmu potravy.

Prostřednictvím jídla uspokojujeme základní biologickou potřebu. Jídlo se ale také může stát kompenzačním prvkem, kdy jím nahrazujeme námi nedosažené slasti a přání, kompenzujeme jídlem nedosažené cíle.

U jedinců, kteří trpí poruchou příjmu potravy se jedná o změnění samotného vztahu k jídlu. Nejedná se tedy o změnu chuti, nechutenství či něco podobného, ale o změnu postoje. Porucha sebepojetí se u těchto lidí projevuje skresleným hodnocením vlastního těla, zpravidla se vidí mnohem silněji, než ve skutečnosti jsou. Dostávají se do stavů fixace na jídlo. Jídlo se stává jejich hlavní náplní, zaobírají se jím a vytvářejí rituály vázané na jídlo. Problém se sebepojetím vlastního těla ve smyslu vidění některých částí silněji než jaké

jsou, má většina českých žen, ale nedochází u nich až ke stavům patologického jednání. (Vágnerová, 2004)

Poruchy příjmu potravy se mohou vyskytovat v obou formách, tedy extrémech, kdy odmítání potravy se nazývá mentální anorexie a nadměrná konzumace, soustavné přejídání jako forma mentální bulimie. Oba tyto postoje se mohou u jednoho jedince střídát a opakovat se, kdy tedy nejprve dochází k naprostému odmítání jídla a později k nekontrolovanému přejídání. (Vágnerová, 2004)

Důležitou roli hrají poruch příjmu potravy na poli sociálního významu a sociálních vztahů. Většina laické veřejnosti se k redukci příjmu potravy staví z zcela jiného úhlu. Nejsou schopni vzniklou situaci považovat za chorobu a vyčíslit její důsledek. Redukce hmotnosti je celkově přijímána od společnosti pozitivně a je kladně hodnocena. Nemocní jsou tedy v počáteční fázi podporováni okolím a jejich reakcemi. Chování vedoucí k hubnutí vlastně přináší společenské uznání a kladné přijetí. I když se nemocný dostane do fáze, kdy jeho aktivity začínají být na něm markantně vidět a mohou dokonce i způsobovat zdravotní rizika, okolí stále většinou nevidí nemoc jako nemoc, ale spíše jako problém vyvolaný nevhodným vlivem médií a moderními životními trendy. V některých případech se může i stát, že ostatní, většinou tak můžeme vidět u vztahu dospělých a dospívajících, hodnotí dospělí jednání dospívajícího jakou hloupost a neuměřenost. Celkově se jedná o sklon k bagatelizování problémů, což může napomoci k rozvoji nemoci a nezačínání léčebných opatření. Postoj blízkých lidí k nemocnému je ambivalentní. Na jednu stranu se mu snaží porozumět, na druhou stranu je to pro ně ale nepochopitelné, což je podporováno zúženým zájmem nemocného pouze na jídlo. Pociťují tedy soucit, ale i zlost. Blízké osoby se mohou cítit silně zmatené, projevovat se u nich pocity viny a úzkostné stavy vyvolané především bezmocností. Proto je důležité neopomínat ani péči o rodinné příslušníky nemocného a poskytnout jim vysvětlení a podporu. Nepochopením celé situace se může nemocný dostat do naprosté izolace, což průběh celé nemoci ještě zhorší. (Vágnerová, 2004)

4.2 Mentální anorexie

Mentální anorexie se zpravidla objevuje u dívek v období dospívání a u mladších žen do 30 let života, nejčastěji mezi 14. a 18. rokem. Co se týká výskytu u chlapů je v naprosté menšině, chlapce postihuje ve výjimečných případech. (Jeden z deseti případů.)

Přesně neznáme ani příčinu vzniku mentální anorexie ani bulimie, pravděpodobně se jedná o souhrn biologických, psychických a sociálních faktorů, kdy k propuknutí nemoci dochází na základě působení zátěžových situací či stavů. Jako u jiných poruch se i zde jedná o individuální faktory, kdy na zátěžové situace každý jedinec reaguje odlišně a co může působit jako spouštěč u jednoho u druhého nemusí vyvolat žádnou reakci.

Jistým postojovým důvodem se zde také může stát odmítání role ženy. Ženství a dospělost se sekundárními pohlavními znaky a s tím i spojenou sexualitu nepovažují tyto dívky za žádoucí a proto se ji snaží potlačit. Dojde-li k přemrštěnému vyhubnutí, tyto rysy mizí a dívčina postava se dostává zpět do podoby, jakou měla před nástupem změn objevujících se v pubertě. (Vágnerová, 2004)

Důležitou roli zde hraje původní rodina a její funkčnost, lépe řečeno jako spouštěč onemocnění její dysfunkčnost. Typickým pro takto nefungující rodinu bývá nejasné vymezení rolí, neschopnost řešit konflikty, problémy s komunikací a vyskytuje se zde popírání problémů, neprojevují se emoce. V mnoha případech se jedná o rodinu orientující se na výkon, která má na své děti přehnané požadavky.

Nelze ani opomenout vztah mezi matkou a dcerou, který bývá také často nedobrý. Taková matka je charakterizována jako nevyrovnaná, nesebevědomá, kompenzující svoje vlastní neúspěchy a slabé schopnosti prostřednictvím dceřiny aktivity. Jedná se o matky málo empatické, perfekcionistické, lpící na pravidlech a nadmíru kritické. Problém pramení z neschopnosti dívky vymanit se z tohoto nerovného vztahu. (Vágnerová, 2004)

Hlavním příznakem mentální anorexie je naprostý strach z přibrání váhy, který je spojený s odmítáním jídla. Veškerá snaha těchto dívek se zaměřuje na redukci hmotnosti a to i za použití nejrůznějších podpůrných prostředků, jako jsou projímadla, uměle vyvolané zvracení či nadměrná fyzická aktivita vytvářená za účelem podpořit hubnoucí proces. Zkladním ale zůstává přísné držení diet a odmítání většiny jídla. Panický strach z tloustnutí je ale spojen se strachem z jídla, jež je jako hlavní nepřítel. Mentální anorexie nastala v případě, došlo-li k úbytku na váze o 15 % oproti normální hmotnosti. Hladovění je zde chápáno jako utvrzení vlastní identity, přináší uspokojení a snižuje pocit úzkosti. *„Vytváří se závislost na pocitu hladu, který je důkazem, že netloustne, a proto může být sám se sebou spokojen.“* (Vágnerová, 2004, str. 471) Ztráta chuti k jídlu není důvodem hladovění, ale projevuje se jako jeho důsledek.

Potíže se objevují pozvolna a rozvíjí se. Ze začátku jsou snahy o udržení váhy a správná životospráva hodnoceny okolím pozitivně a tím je chování podporováno a fixováno. Anorektičky většinou své problémy popírají nebo podceňují. (Vágnerová, 2004)

Vágnerová (Vágnerová, 2004) charakterizuje chování dívek s mentální anorexií do několika specifických oblastí:

- U těchto dívek a žen se projevuje časté negativní ladění emocí, úzkostné a depresivní nálady a celkové potlačování emocí. Nedokáží naplno prožít pocity vzteku ani radosti, dochází tedy k zploštění emocí na úkor sklonů k racionalizaci.
- Celkové uvažování je specificky zabarveno, jak můžeme vidět na hodnocení a vztahu k vlastnímu tělu. Objevuje se obecně pesimistické ladění a černobílé vidění světa bez ochoty přistoupit na kompromis. Tyto dívky bývají v různých životních oblastech úspěšné, ale úspěch je u nich podmíněn pílí, svědomitostí a pečlivou přípravou. Jejich veškeré úsilí se zaměřuje na vyhnutí se neúspěchu.
- Tyto dívky vyhledávají ocenění okolí, jsou takřka závislé na pozitivním hodnocení, které jim přináší. Často jsou odpovědné a svědomité se sklony k perfekcionismu. Naprosto podléhají přijímaným vzorcům a podléhají autoritám, za žádnou okolnost ničím nevybočují, kromě jejich váhy a vztahu k jídlu.
- I přes mnohé úspěchy, kterých jsou schopny dosáhnout je jejich sebevědomí nízké. Jsou často přemrštěně sebekritické, jednají únikovými strategiemi a reagují pocity viny.
- Anorektické dívky jednají většinou introvertně a ve vztazích s jinými lidmi si jsou nejisté a nedůvěřivé. Neutvářejí a neudržují tolik vztahů právě z obavy, že je bude kamarád či partner negativně hodnotit.

Rady pro blízké okolí nemocných (platí u všech poruch příjmu potravy, zvláště však u mentální anorexie): (Leibold, G. *Mentální anorexie*. Praha: Svoboda, 1995. In: Vágnerová, 2004)

- Blízcí si musí uvědomit fakt, že se jedná skutečně o nemoc. Nesmí podléhat dojmu, že jde o zlovyk, rozmar či podobně. Domáhat se zdravého rozumu či vůle zde nemá smysl. Výsledkem takových snah jsou pouze hádky a

rozepře zhoršující rodinné klima a celkový stav pacienta i to, jak se cítí jeho blízcí.

- Nemocní jsou skutečně nemocní a je ohroženo jejich zdraví a vývoj, proto bezpodmínečně potřebují lékařskou péči. Nemocný si svůj stav mnohdy neuvědomuje či popírá ho a odbornou pomoc nechce přijmout, proto je potřeba zajistit ji i přes vůli nemocného.

4.3 Mentální bulimie

„Základním příznakem mentální bulimie je strach z tloušťky spojený s neschopností kontrolovat příjem jídla, což se projevuje záchvaty opakovaného extrémního přejídání.“
(Vágnerová, 2004, str. 474)

Mentální bulimie je charakteristická strachem z tloušťky a spojená s nereálným hodnocením vlastního těla. Dochází zde k nadhodnocování tělesné váhy, jednotlivých částí těla a s tím spojeného i sociálního významu. Projevuje se nutkavou touhou po jídle, kterou nelze vlastní vůlí ovlivnit a dochází tak k neuměřenému přejídání i při nepocit'ování hladu.

Mentální bulimie se objevuje také většinou v období dospívání, ale přetrvává až do 40. roku života, tedy její výskyt můžeme vidět u širší populace žen než anorexii. Přesný počet všech nemocných neznáme, protože většina lidí se za svůj problém stydí a nevyhledá lékařskou pomoc.

Bulimie s sebou nese také některé sociálně nežádoucí jevy, jako je například finanční náročnost. Nemocní jsou schopni sníst neuvěřitelné množství vysokokalorických jídel, která přináší i finanční zátěž. Dochází i k případům, kdy nemocní nosí jídlo neustále u sebe nebo se udržují v jeho snadném dosahu pro případ ataky. Zkonzumování potravy přináší dočasné uvolnění, ale velmi brzo je vystřídáno pocity viny, které jsou spojeny se stejně nutkavou tendencí se jídla opět zbavit, což je doprovázeno jakýmkoli podpůrnými prostředky, které jsou stejně jako u mentální anorexie vyvolání zvracení, projímadla, drastické diety a podobné. (Vágnerová, 2004)

Potíže, stejně jako u mentální anorexie, postupují pozvolna a somatické poruchy jsou většinou menším problémem s porovnáním s anorexií. Dostávají se do stavů, kdy již normálně nejedí a pohybují se mezi dvěma extrémy. Buď se přejídají nebo nejedí vůbec. Za své chování se stydí a proto se s jídlem například schovávají a podobně. Bulimii často

doprovází problémy s alkoholem, léky, drogy a jinými látkami působícími na oblast sebekontroly.

Osobnostní rysy pro nemocné mentální bulimii dle Vágnerové (Vágnerová, 2004) jsou:

- Nízké sebevědomí, nejistota v jednání, závislost na hodnocení ostatních. Snaha dosáhnout žádoucích norem a nevybočovat.
- Typická je impulzivita a neschopnost sebeovládání. Dívky trpící mentální bulimií by chtěli hladovět, aby tak dosáhly optimální váhy, tedy silné podváhy, ale nejsou toho schopny, protože nutkavé jednání přejít se je silnější než ony samy. Tato neschopnost sebou nese pocity viny a vzteku na sebe sama.
- Projevují se úzkostnou až depresivní povahou a jsou k sobě přehnaně kritické.

4.4 Poruchy příjmu potravy dle Peggy Claude – Pierre

Specifický přístup a náhled podložený praxí má na problémy poruch příjmu potravy Peggy Claude-Pierre. (Claude – Pierre, 2001) Za zdroj považuje a zásadní váhu přikládá nikoli samotným podnětům, kterým je člověk vystaven, ale to, jak je člověk schopen tyto podněty zpracovat, vypořádat se s nimi a vytvořit si k nim postoj. Nemůžeme tedy jednoznačně působení médií a společnosti určit za zdroj, prvotní příčinu vzniku poruchy. Sama vidí příčinu v jiné oblasti a tomuto motivu přikládá minimální význam. Ale osobnosti jedince přikládá významnou roli a to především ve směru intenzity propuknutí nemoci. Užívá vlastní termín pro skryté příčiny poruch příjmu potravy a tím je tzv. Stav utvrzeného negativismu. Tímto termínem se rozumí soubor myšlenkových pochodů, kterým jsou charakteristické osoby, jíž jsou postiženy poruchou příjmu potravy. Specifickou vlastností jedinců, kteří mohou tímto stavem trpět je nesobeckost. Tyto osoby upřednostňují jiné osoby a snaží se vykonat za všech okolností jejich přání a vše pro jejich dobro, pohodu a pohodlí. Tento moment se může stát velice problematickým, když malé dítě nemůže fakticky plně vyhovět všem požadavkům svých rodičů a tímto stavem nenaplnění pak může velmi trpět a docházet ke stavu zmatenosti. Zrovna tak se ani dospívající dívka nemůže vyrovnat ideálům, které na ni ze všech stran číhají. Tento přehnaný pocit odpovědnosti se ve většině případů

objevuje již v útlém věku a tím také přispívá k propuknutí poruchy příjmu potravy v časném věku dítěte. Takové dítě je pak charakterizováno jako výrazně hodné se sklony k zvýšené odpovědnosti neúměrné jeho věku.

Velmi důležitým faktorem je také stav dnešní rodiny. Velké rodiny s mnoha příbuznými jsou dnes takřka výjimkou a proto má dítě mnohem méně možností, kam se obrátit se svým problémem, nemá na koho převést odpovědnost a nikdo mu nenabízí pocit, že se to za něj vyřeší a vše bude opět v pořádku. Chybí tak dítěti pocit jistoty a bezpečí. Mnohé problémy se tedy snaží vyřešit a vstřebat samo a vidí sebe jako osobu zcela závislou za vzniklou situaci a její vyřešení. Snaží se tak mnohdy zachránit celou rodinu. Dítě tak ztrácí vědomí své úlohy, tedy vědomí role dítěte.

Tyto děti si uvědomují, že nemohou dosáhnout naprosté dokonalosti světa, svého okolí nebo své rodiny a obrací veškeré tyto snahy proti sobě. Snaží se stát samo dokonalým. Touží tedy být výbornými studenty, sportovci či umělci. Činnost na kterou se zaměří se snaží vykonávat s naprostým nasazením a dovést ji k dokonalosti. Je u nich patrná snaha po dokonalosti, jakou reflektuje společnost. To, co považují za společensky žádoucí se snaží plně naplnit. Tedy hrají roli, kterou cítí, že je po nich žádána a jakékoli uklouznutí či odchýlení od tohoto ideálu nesou velmi těžce. Netouží se stát dokonalými pro svůj vlastní pocit, ale kvůli svému okolí. Získávají tak pocit, že si zaslouží mít své místo a být součástí rodiny či jiného společenství a být tak v blízkosti ostatních lidí. Při tomto procesu, téměř transformaci však zapomínají na sebe a může tak dojít k zabránění formování vlastní osobnosti. V konečném stádiu tento proces vede k pocitu vlastní bezmocnosti. *„Zklamání a traumata sice přímo „nezpůsobují“ anorexii nebo bulimii (ty jsou způsobeny stavem utvrzeného negativismu), ale mohou sloužit jako jejich spouštěcí mechanismus.“* (Claude – Pierre, 2001, str. 72)

Svým zcela specifickým pohledem nahlíží Peggy Claude – Pierre (Claude – Pierre, 2001) na vznik, průběh a léčbu poruch příjmu potravy. Ukazuje však především nedostatečně vyvinutou osobnost pacienta a tedy naprostou absenci tolik potřebné sebeúcty.

4.5 Léčba u poruch příjmu potravy

„Dnes již vím, že u mne byl vliv rodiny tím rozhodujícím faktorem pro spuštění mentální anorexie. Nikdy jsem nebyla posedlá kultem štíhlosti, neměla jsem potřebu vypadat jako modelka. Svým odmítavým postojem k jídlu, svou

vyhublostí jsem demonstrovala touhu po lásce, citu a uznání ze strany rodičů, kterých se mi nikdy v dětství nedostávalo.“ (Eva In: Claude-Pierre, 2001)

Eva

Léčba bývá obtížná a je potřeba individuálního a komplexního přístupu se zaměřením se na psychoterapii a farmakologickou léčbu jako podpůrný prostředek. Ráda bych také zmínila důležitost rodinné terapie, která by měla být zařazena do celkového přístupu jako jeden z důležitých bodů. Jak jsme si ukázali, právě rodinné klima a neodpovídající podmínky se mohou stát zdrojem nebo spouštěčem problému.

Hlavním cílem je upravit příjem potravy a odstranit podváhu, tedy snaho o osvojení zdravých stravovacích návyků a dosažení optimální váhy u pacientky. Psychofarmakologická léčba slouží jako prostředek pro tlášení doprovodných jevů, jakými mohou být úzkostné, depresivní stavy a podobně. Dále se jedná o individuální či skupinovou terapii. Důležitou roli hrají i svépomocné skupiny pro rodiny nemocných. (Vágnerová, 2004)

4.5.1 Poradenství

Mnoho žen nevyhledá odbornou pomoc a zůstává se svými potížemi a trápením samy. Nevidí svůj problém jako skutečný problém a jako vhodný důvod pro využití pomoci, nepřikládají mu takovou váhu. Velký význam hraje také stud a obava, že se jim okolí vysměje. Vhodnou terapeutickou metodou je zde odborné poradenství a to především pro jeho hlavní cíle.

Hlavní cíle odborného poradenství směřují k sebezpoznání klienta, uvědomění si sebe sama, což je důležitým bodem pro klientky se sníženým sebevědomím. Musí si uvědomit hodnotu svých slabín a předností a vytvořit tak realističtější pohled na svou osobu. Dalším bodem je ujasnění si krátkodobých a dlouhodobých cílů, případně jejich přehodnocení a přeformulování. Najít, rozpoznat a určit v čem spočívá a koření hlavní klientův problém je velmi důležitým krokem, klient si tak může plně uvědomit své dosavadní počínání, analyzovat za pomoci terapeuta problém a především pokusit se nalézt jeho příčiny, které mnohdy ukazují cestu k nápravě a odstranění problému. Pod vedení odborného pracovníka se řešení a postup k jeho dosažení stává realistickým, což je jeden z hlavních přínosů terapeuta spolu s pomocí, kterou přináší klientovi v tom, že je jejich jednání a rozhodování svobodné a jsou ochotni přijmout důsledky svých rozhodnutí. Posledním a neméně důležitým cílem je

dosažení kladného hodnocení sebe samých i lidí ve svém okolí. Sebedůvěra a schopnost důvěřovat se pro klientky, jejichž problém pramení především v neadekvátním sebepojetí a v nízkém sebevědomí, stává nejdůležitějším bodem. Vyrovnat se sebou samým a se svým okolím. (Drapela, Hrabal a kol., 1997)

4.5.2 Skupinová terapie

Vhodnou metodou, kterou lze aplikovat u léčby poruch příjmu potravy je také skupinová terapie se svými mnohými klady. Skupina tvoří pro člověk a přirozené prostředí s kterým se setkává od útlého dětství. Dochází zde k důležitým interakcím, prostřednictvím čehož je schopen utvrdit si své místo a postavení, či dokonce posunout vlastní sebeobraz, své vnímání na základě mínění a reakcí členů, kteří jsou součástí skupiny. Skupina vytváří prostor, který umožňuje naplňovat základní lidskou potřebu sdílet. *„Skupiny tvoří zmenšený obraz společnosti a podporují proto nácvik vhodných sociálních způsobů chování, které později ve všedním životě pomáhají zvládat nevyhnutelné konflikty a problémy.“* (Leibold, 1995) Člověk trpící poruchou příjmu potravy se častokrát dostává do společenské izolace. Ostatních lidí a společenských kontaktů se vyhýbá, uzavírá se do sebe, ztrácí tak cenné přátele i známe. Prostřednictvím skupiny může klient učinit první krok směrem zpět k společnosti a postupně budovat a znovu vytvářet vztahy na základě jistoty, kterou může opětně vydobýt prostřednictvím skupiny. Nesmíme ani opomenout jeden z nejdůležitějších momentů, které pobyt ve skupině přináší a tím je možnost sdílet stejný problém a potíže s ním spojené. Klient vidí, že se neocitá ve své situaci pouze on a že na ní není sám. Poznává, že není jediný, kdo se musí vypořádat s tíží situace a nalézá porozumění od ostatních klientů, kteří mají stejný či podobný problém prožítý na vlastní kůži.

Výhodu skupinové práce je jednoznačně dynamika, kterou skupina nabízí. Prostřednictvím skupinové dynamiky klienti lépe nacházejí odvalu ke změně, která je tolik potřebná pro budoucí vývoj. Skýtá zdroj naděje a povzbuzení. *„Skupiny... významně ovlivňují myšlení, cítění i jednání svých členů.“* (Matoušek, 2003, str. 155)

Skupinová terapie je metodou využívající ve chvíli, kdy se u klienta objeví problém, který není schopen sám zvládnout. Prostřednictvím těchto postupů může vyplynout i pravá, mnohdy skrytá příčina potíží. Důležité je také podpůrně stimulační účinek na vedlejší jevy provázející poruchy příjmu potravy jako jsou úzkosti či deprese.

4.5.3 Rodinná terapie

Dnešní rodina je zakládána především za účelem uspokojování citových potřeb partnerů. Unikátnost rodinného soužití spočívá právě v získání základního pocitu jistoty prostřednictvím blízkosti lidí. Vidíme-li rodinu jako místo setkávání, sdílení a uspokojování citových potřeb, můžeme právě zde, hledat prvotní příčinu mnoha problémů. Nepříznivé rodinné podmínky, klima či konflikt mohou působit jako spouštěč i u poruch příjmu potravy. Rodina jejímu členovi nenabízí dostatek citové opory a jistoty pro zdravý vývoj jeho sebevědomí a sebepojetí a právě tento moment může přispět k vzniku poruchy. Věřím, že rodinná terapie by se měla stát součástí léčebného procesu, jako obrácení se a navrácení k prvotní příčině. Umožní pochopit a vyjasnit vzniklou situaci nejen klientovi, ale i ostatním členům jeho rodiny a nastíní tak cestu k opětné harmonizaci vztahů.

Role rodinných příslušníků a jejich interakce mají velký význam na podnícení psychosomatických symptomů, které mohou být spojeny s problematikou poruch příjmu potravy. Charakteristickou pro takovou rodinu jsou zejména nejasné hranice mezi jednotlivými rolemi v rodině. Tedy role nejsou pevně dané a navzájem se prolínají. Převládá nedostatek soukromí, vše je veřejně probíráno v rámci rodiny, chybí osobní prostor pro realizaci jednotlivého člena uvnitř rodiny. Dítě je vedeno pevnou rukou rodičů, která mu takřka neumožňuje realizovat se mimo rodinu. Dítě je neustále kontrolováno, opečováváno, chráněno a vedeno, neutváří si tak vlastní postoj a jistoty v tento postoj. V takové rodině se také objevuje jistá stereotypii a to zejména ve oblasti řešení problémů. Jednotlivé role jsou pevně dané a přestoupení jejich kompetencí je sankcionováno. V oblasti řešení konfliktů zůstávají postoje také takřka neměnné, konflikt jako takový je nežádoucí, proto mnohdy dochází k jeho potlačení, tedy problém samotný se neřeší. Dále je také uváděn jako jeden z klíčových momentů zapojování dítěte do rodičovských konfliktů, kdy dítě buď stojí trvale za jedním rodičem nebo mezi nimi střídavě přechází. Rodina s členem trpícím poruchou příjmu potravy bývá často charakteristická orientací na výkon a úspěch. (Minuchin In Fulínová, 1997)

Terapeut se musí snažit vytvořit pozitivní klima a zapojit všechny členy rodiny, rodiče i sourozence. Hrozí situace hledání obětního beránka a sebeobviňování, čemuž by se měl terapeut vyhnout a pokusit se vytvořit příznivé podmínky v rodině, protože právě rodina podporuje klienta před případnými recidivami. Příbuzní se velmi často zdráhají zapojit se do

rodinné terapie z obavy, že jim bude připisována vina za právě vzniklou situaci, tedy za chorobu člena rodiny. (Leibold, 1995)

4.5.4 Kognitivně behaviorální terapie

Kognitivně behaviorální terapie je nejpoužívanější a dnes již běžně uznávanou metodou k léčení poruch příjmu potravy. Zaměřuje se především na pacienty, kteří trpí středně těžkými až vážnými příznaky. U mentální anorexie má terapie zpravidla delší průběh léčby než u mentální bulimie.

Jsou uváděny hlavní body, které jsou důležité pro léčbu mentální bulimie (Fairburn In:Krch, 1999, str. 133):

- Jsou průběžně vedeny záznamy o jídle a záchvatech přejídání, pročišťování, ale současně se také zaznamenávají pocity, které jsou spouštěčem tohoto chování.
- Pacient je pravidelně vážen.
- Pacientovi je změněn a upraven jídelníček.
- Kognitivní restrukturační s cílem změnit navyklé chyby v myšlení a za nimi skryté základní předpoklady, které souvisejí s rozvojem a udržováním poruchy příjmu potravy.
- Zavedení prevence relapsu.

Kognitivně behaviorální přístup klade důraz na vztah pacienta a klienta. U nezletilých klientů se snaží zahrnout a ovšem informovat i rodiče. Pozitivní terapeutický vztah je důležitým předpokladem pro úspěch a změnu. U pacientů se projevuje černobílé vidění a proto se terapie zaměřuje především na změnu myšlenkových procesů. (Kocourková, 1997)

5. Žena jako klientka sociální práce

Radka Janebová a Lucie Černá provedly kvalitativní výzkum Konstrukce žen-klientek a mužů-klientů v praxi sociální práce, jejich cílem bylo hodnotit přístup sociálních pracovníků ke klientkám - ženám a klientům - mužům. Hovoří zde o genderových přístupech v oblasti práce s klienty.

Marginalizace na principu pohlavní příslušnosti je u nás pozorována hlavně v oblastech politiky, zaměstnání a rodinného či partnerského života. Zahraniční studie ukazují, že k marginalizaci klientů a klientek v sociální práci dochází. (Marginalizaci můžeme chápat jako sociální proces s důsledkem přesunu jednotlivců nebo skupina na okraj společnosti. (Mullaly, B. 2007. „Oppression: The focus of structural social work.“ Pp. 252–286 in Mullaly, B. *The new structural social work*. Don Mills: Oxford University Press.))

Zpočátku polovina respondentů odpověděla, že nevidí rozdíly, je-li klient muž nebo žena, ale postupem, během rozhovorů svůj názor změnili a Janebová s Černou uvádějí, že celkem shodně doznávají, že vidí rozdíl mezi klientem-mužem a klientkou-ženou.

Oblast hodnocení vlastností a schopností u klientek se rozdělila na pozitivní a spíše negativní charakteristiky. Jako pozitivní byly uváděny: emotivita, spolupráce, vstřícná komunikace, zodpovědnost. Negativními charakteristikami byla hodnocena hysterie a sklony k manipulování. Vlastnosti muž byly celkově hodnoceny spíše v negativním duchu. Mezi nejčastějšími byla uváděna: nedůvěra, neochota spolupracovat, agresivita a nezodpovědnost. Charakteristika, která byla chápána jako pozitivní, je schopnost přímočarého jednání. Velké rozdíly jsou také zaznamenány v oblasti uvědomění si vlastní chybovosti a lítosti nad ní. Podle odpovědí se ukázalo, že ženy jsou schopné přiznat a uvědomit si svoji vinu a zároveň i projevit velkou lítost, že se tomu tak stalo. Naproti tomu muži si vinu nepřiznávají. Respondenti toto zdůvodňují vysvětlením, že muži klienti přetrvávají v přesvědčení, že všechno ví nejlépe, tudíž přiznání viny by bylo jejich projevem slabosti. Muži dle nich mají také větší sklony k agresivnímu jednání. Ženy se naopak projevují hysterií. Muži jsou charakterističtí svým konkrétním a technickým jednáním a to mnohdy tam, kde ženy upřednostňují komplexní hledisko a problém hodnotí a rozebírají ze všech stran s vysokou mírou empatie a kreativity. Empatie je jako charakteristika mnohem více připisována ženám než mužům. Ženy jsou též hodnoceny jako schopny velkého sebezapření, pokud pro toto jednání mají motivaci a to zejména kvůli svým blízkým, rodině a dětem. Klienti z řad mužů byli často hodnoceni jako méně motivovaní ke spolupráci se sociálním pracovníkem. Tento

fakt samotní pracovníci sociální práce hodnotí na základě vyšší samostatnosti a menší zodpovědnosti. Jedním z hlavních důvodů, proč jsou ženy brány jako zodpovědnější je fakt, že svoje problémy začínají řešit dříve a tudíž i dříve vyhledají odbornou pomoc a to z vlastní iniciativy. Ženy nemají tak velké problémy se svěřováním se se svými obtížemi a přemýšlení nad nimi a nad možnostmi řešení. Muži neradi žádají o pomoc a pokud tak již učiní, většinou na doporučení třetí osoby. Dostanou od někoho doporučení, ale stejně projevují nedůvěru vůči sociálním pracovníkům a jejich schopnosti jim pomoci. Nechtějí požádat o pomoc a svěřovat se, prioritní je pro ně nejlépe rychlé dosažení pomoci bez zaměření a důležitosti cesty k dosažení řešení. Muži přímočaře vyjádří své požadavky. Ženy v opozici proti této mužské přímočarosti příliš používají manipulaci a záměrné uvádění neprav. Dokáží lhát velmi obratně a věrohodně. Muži tolik zdatní v tomto nejsou. Ve výjimečných případech se však muži projevují ženskými charakteristikami a jsou ochotni své problémy řešit vstřícně a starostlivě. Z pohledu vztahu se sociálním pracovníkem je to ale bráno negativně, protože v očích respondentů dosahovali nálepky zženštilosti a dostávají se tak do slepé uličky.

*„Na jednu stranu byly vlastnosti žen potřebné k překonání těžkého ženského osudu vnímány jako dobré, ale zároveň k ženám směřovala vyšší očekávání, a pokud je nenaplnily, „mohly spadnout z větší výšky“, zatímco muži „příliš nemohli zklamat“.“ (Scourfield, J. B. 2001. „Constructing women in child protection work.“ *Child and Family Social Work*, Vol. 6, No. 1: 77–78.)*

Potřeby klientů a klientek byly také respondenty definovány odlišně. Prioritní potřebou při kontaktu se sociálním pracovníkem u žen je potřeba vědomí, že se mohou a mají komu vypovídat, že budou vyslyšeni a je tu někdo, kde se jim bude snažit pomoci. Uvádějí dále, že tento vztah často může zajít až za hranice profesionálního vztahu a proto pracovníci musí být v kontaktu s ženami mnohem obezřetnější. Muži se orientují na stručná, jasná fakta a projevují minimum emocí.

V oblasti rovných příležitostí se mimo jiné sociální pracovníci zabývali i faktem finanční závislosti. Z hlediska hmotné nouze hodnotili ženy jako ty, které jsou v lepším postavení. Společenské postavení ženy je mnohem lepší, když má přítele, od kterého se může nechat vydržovat, než když je tomu naopak. Takový vztah je pak posuzován jako nepřírozený. Závislost je zde tedy hodnocena jako výhoda. Hovoří zde tedy o principu založeném na mužském modelu role živitele

Na této studii můžeme vidět, že hraje velkou roli, je-li klientem sociálního pracovníka muž či žena a i přes předpokládanou profesionalitu existují genderové stereotypy, se kterými se musíme vypořádat.

Závěr

Tato bakalářská práce si kladla za cíl shrnout veškeré získané poznatky za účelem poukázat na některé problematické a sporné oblasti související s pojmáním ženského těla a tělesnosti. S tím pak úzce souviselo nastínění možnosti, kam až může kult krásy vést a jaké s ním souvisí rizika. Tato práce se zaměřuje na ženu a na to, jak ji může společnost a to především prostřednictvím médií ovlivnit.

K tomu, aby bylo možné poukázat na jednu z problematických oblastí, za kterou považují vznik poruch příjmu potravy, bylo nutné definovat některé skutečnosti. To, jak společnost soudobá, ale i minulá pohlíží a pohlížela na krásu a na ženu jako osobnost takovou. Ohlíží se ale i na náboženské aspekty, které hrají nemalou roli.

Práce se nejprve zaměřuje na charakteristické vlastnosti, které jsou typické pro ženské chování a pojmání ženskosti. Tato část odkazuje k tomu, že dle společenského vnímání je krása jednoznačně ženský artikl a neodmyslitelně patří k ženě každé doby a kultury. Následující kapitola se snaží definovat právě krásu a mýtus, který byl kolem tohoto fenoménu vytvořen. Snaží se vykreslit, nakolik ovlivňuje společnost a media osobní život a jeho jednotlivá odvětví každé ženy žijící v dnešní společnosti. Žena musí kultu krásy čelit takřka na každém kroku a to i v zaměstnání, kde je přístup k ní a její úspěchy či neúspěchy jsou právě tímto ovlivněny. Žena pod tíhou těchto okolností ztrácí zdravé sebevědomí a její vnímání sebe samé se stává mnohdy zkreslené. Nezdraví přístup ke svému tělu a k sobě samé může vyústit v mnohé psychosociální problémy a mnohdy může končit i poruchami příjmu potravy, což vidím jako nejzávažnější problém a možný následek kultu krásy dnešní společnosti.

Za důležité jsem považoval zmínit možnosti terapie pacientů trpících poruchou příjmu potravy, jelikož se jedná o onemocnění, které ohrožuje mnohé ženy, ale i v menší míře muže, na jejich životech. Zde se jedná především o rodinnou terapii, jako velmi významnou podpůrnou metodu, která napomáhá klientům v urovnání rodinných vztahů, vytvoření příznivého klimatu, který chrání nemocného před opětovnou recidivou. Je zde tedy kladen důraz na prevenci. Tuto možnost terapie jsem zmínila především z důvodu významu rodiny na každého jedince. Na jeho sebevědomí, sebepojetí, vnímání své osoby, ale i okolního světa.

Účelem této práce bylo ukázat, jak mocným nástrojem se může stát mnohdy podceňovaný, jindy přeceňovaný fenomén, jakým je krása.

Použitá literatura

BALABÁN, Milan. *Jímavé portréty biblických žen : Milovnice, trpitelky, bojovnice i kněžky noci*. Praha : Kalich, 2009. 223 s. ISBN 978-80-7017-122-6.

CLAUDE - PIERRE, Peggy. *Tajná řeč a problémy poruch příjmu potravy: Jak rozumět příčinám anorexie a bulimie a jak je léčit*. Praha: Pragma, 2001. 264 s. ISBN 80-7205-818-5.

CORNEAU, Guy. *Anatomie lásky: Vztahy otec – dcera, matka – syn a jejich vliv na budoucí partnerské vztahy*. Praha: Portál, 2000. 248 s. ISBN 80-7178-398-6.

DRAPELA, J.V. HRABAL, Vladimír. *Vybrané poradenské směry: Teorie a strategie*. Praha: Karolinum, 1995. 85 s. ISBN 80-7184-011-4.

ECO, Umberto. *Dějiny krásy*. Praha: Argo, 2005. 439 s. ISBN 80-7203-677-7.

FULÍNOVÁ, Veronika.: *Výsledky terapeutického působení u pacientů s psychogenními poruchami příjmu potravy*. Diplomová práce FF UK, 1997.

KARSTEN, Hartmut. *Ženy – muži: Genderové role, jejich původ a vývoj*. Praha: Portál, 2006. 184 s. ISBN 80-7367-145-X.

KOCOURKOVÁ, Jana. *Mentální anorexie a mentální bulimie v dětství a dospívání*. Praha: Galén, 1997. 156 s. ISBN 80-85824-51-5.

KRCH, František, David. *Poruchy příjmu potravy: Vymezení a terapie*. Praha: Grada, 1999. 240 s. ISBN 80-7169-627-7.

LANCASTEROVÁ, Jen. *Nádherně tlustá*. Praha: Columbus, 2009. 329 s. ISBN 978-80-7249-338-1.

LEIBOLD, Gerhard. *Mentální anorexie*. Praha: Svoboda, 1995. 140 s. ISBN 80-205-0499-0.

LIPPA, Richard A. *Pohlaví: Příroda a výchova*. Praha: Academia, 2009. 432 s. ISBN 978-80-200-1719-2.

LUKÁŠ, Jiří. *Gender sociologie* [online]. c2010, posl. aktualizace 16. 7. 2010. [16.7.2010]. Dostupné z: www. <<http://www.genderonline.cz>>

MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003. 384 s. ISBN 80-7178-548-2.

NEUMANN, Stanislav. K. *Dějiny ženy : Populárně sociologické, etnologické a kulturně historické kapitoly*. Praha : Otakar II., 1999. 1077 s. ISBN 80-86355-03-9.

NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. Praha: Kalich, 1992. 1399 s. ISBN 80-7017-528-1.

OAKLEYOVÁ, Ann. *Pohlaví, gender a společnost*. Praha: Portál, 2000. 176 s. ISBN 80-7178-403-6.

PONĚŠICKÝ, Jan. *Fenomén ženství na mužství : psychologie ženy a muže, rozdíly a vztahy*. Praha : Triton, 2003. 204 s. ISBN 80-7254-350-4.

QUIRK, Joe. *Po čem ženy touží a proč se muži nechtějí vázat: Pravda o spermiích, vajíčku, genech, lásce a sexu*. Praha: Euromedia Group, k.s. – Ikar, 2007. 288 s. ISBN 978-80-249-0914-1.

RENZETTI, Claire. M. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2003. 642 s. ISBN 80-246-0525-2.

STIBRAL, Karel. *Darwin a estetika: Ke kontextu estetických názorů Charlese Darwina*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2006. 172 s. ISBN 80-86818-17-9.

SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2001. 176 s. ISBN 80-7178-559-8.

UTRIO, Kaari. *Dcery Eviny: Historie evropské ženy*. Havlíčkův Brod: Hejkal, 1994. 216 s. ISBN 80-901646-0-9.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004. 872 s. ISBN 80-7178-802-3.

WOLF, Naomi. *Mýtus krásy: Jako sú obrazy krásy zneužívané proti ženám*. Bratislava: Aspekt, 2000. 337 s. ISBN 80-85549-15-8.

ŽÁK, Vladislav. *Na počátku: Výklad knihy Genesis*. Praha: Evangelické nakladatelství, 1990. 330 s. ISBN 80-85013-10-X.